

1983/84:117

Onsdagen den 4 april em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

19 § Administrationn av försäkringsersättningar vid statsanställdas sjukfrånvaro (forts. från prot. 116)

Fortsattes överläggningen om socialförsäkringsutskottets betänkande 1983/84:20.

Anf. 91 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Vi startade denna debatt före middagspausen, och det är alltid litet synd när det blir ett avbrott – debatten känns därigenom något stympad.

Det ställdes en hel del frågor till mig, och jag lovar att besvara dem i den mån jag uppfattade dem. Elis Andersson läste sitt manus mycket snabbt och inte helt flytande, så om jag inte har uppfattat alla frågorna ber jag att Elis Andersson återkommer.

Elis Andersson tror tydligen att ett arbetsgivarinträde skall införas. Det finns redan ett arbetsgivarinträde, och jag tror att det är angeläget att jag säger någonting om de regler som gäller i dag.

För de statligt anställda och vissa tjänstemän gäller ett avlöningsavtal – jag vill betona att det är ett kollektivavtal – som även innefattar regler om ersättning vid sjukdom. Avtalet för de statligt anställda innebär att arbetstägaren vid sjukdom får lön med visst avdrag. Sjuklönen är genomgående något högre än den ersättning som utgår från försäkringskassan. Jag skulle vilja påstå att den ligger runt 96 %, jämfört med de 90 % som utgår till andra vid sjukdom. Sjukpenningen utbetalas till arbetsgivaren, och lönen utgår alltså med 96 %.

Arbetsgivaren prövar rätten till sjuklön, ungefär enligt samma bestämmelser som när rätten till sjukpenning prövas. Arbetsgivaren har rätt att fordra in läkarintyg enligt en särskild förordning som är fogad till 3 kap. 16 § i lagen om allmän försäkring. Han har rätten att kräva läkarintyg även tidigare än fr. o. m. den sjunde dagen. Han har skyldighet att utöva sjukkontroll. Han

*Administrationn
av försäkrings-
ersättningar vid
statsanställdas
sjukfrånvaro*

har också ett rehabiliteringsansvar. Detta gäller alltså i dag.

Arbetsgivaren får tillbaka pengarna. Den sjukpenning som skulle ha tillkommit den försäkrade samlas på ett uppsamlingskonto hos riksförsäkringsverket.

Detta innebär att vi på sätt och vis har två olika sjukersättningssystem som löper parallellt när det gäller de statsanställda. Jag vill kalla det för en form av dubbelarbete. De statsanställdas sjukfall handläggs alltså både hos arbetsgivaren och hos försäkringskassan, enligt manuella rutiner, som skiljer sig från övriga personaladministrativa rutiner resp. sjukpenningrutiner.

De dubbla handläggningsrutinerna har inneburit att det har skapats oklarhet om uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan anställningsmyndigheten och försäkringskassorna, bl. a. just när det gäller sjukkontroll och rehabiliteringsåtgärder.

Nu ligger det ett förslag på vårt bord, och det är proposition 109 och betänkande 20, byggt på denna proposition, som vi diskuterar i dag. Där föreslås att man skall undvika detta dubbelarbete och att arbetsgivaren de första 14 dagarna skall ha hand om ersättningen. Därefter övergår den till försäkringskassan, enligt precis samma rutiner som gäller i dag; läkarintyget infordras av myndigheten och skickas över till försäkringskassan, och när sjukfallet är slut skall man friskanmäla sig hos arbetsgivaren. Arbetsgivaren vidarebefordrar friskanmälan med en försäkran om sjukdom till försäkringskassan. Dessa ärenden tillhör väl inte dem som varit högst prioriterade inom försäkringskassan. Detta är omvittnat av de personer som handlägger dessa ärenden. Och jag har förståelse för detta. På ett sätt har det redan skett en bedömning av rätten till sjuklön.

I propositionen framgår också att kassorna skall ha det övergripande ansvaret och att deras rätt och skyldighet som försäkringsgivare inte minskar.

Man kan självfallet beklaga att denna rationalisering påverkar de anställda. Jag har full förståelse för dem som har motionerat mera utifrån de synpunkter som har framförts från intressenterna än utifrån propositionens synsätt. Jag skall komma tillbaka till det litet senare.

Elis Andersson ställde några frågor till mig. Jag blev kanske något förvånad över att han ställde de frågorna. Men nu är de ställda, och då skall han få sitt svar.

I centerpartimotionen med Elis Andersson som första namn står det – jag måste citera vad han själv har citerat: "Regeringen föreslår nu att dessa regler inte längre skall gälla för statsanställda vid korttidsfrånvaro. Förslaget innebär alltså att vi får två olika sjukdomsbegrepp; ett som gäller för majoriteten av de försäkrade och ett som gäller den tiondel av de försäkrade som är statsanställda." Detta är inte sant. Och sedan kommer det någonting som verkligen har förvånat mig: "Rent principiellt är detta förkastligt. En generell försäkring måste ha regler som är lika för alla annars upphör försäkringen att vara generell. En särbehandling av en grupp leder då lätt till att andra grupper gör anspråk på att få egna särbestämmelser. Försäkringens generella inslag tunnas ut och socialförsäkringens inriktning blir till sist att ta hand om de spridda grupper av medborgare som inte har någon anknytning

till en större arbetsgivarorganisation." Detta är en lätt omskrivning av den reservation som var fogad till sjukpenningkommitténs betänkande, under vilken reservation jag själv hade mitt namn.

Elis Andersson! Vi fick den utredningen tillsatt och direktiv utfärdade av dåvarande socialministern Rune Gustavsson. Han ville att utredningen skulle pröva möjligheten att ha ett sjuklönesystem över hela arbetsmarknaden, således för de statsanställda, de kommunalanställda och alla privatanställda. Att vi skulle ha ett sådant system ställde centern upp på. Då förefaller det mig något underligt – för att inte säga nästan absurt – att i den reservation till utskottsbetänkandet som centern har tillsammans med vpk, reservation 1, läsa att man anser att om de statsanställda skall bli prövade av olika myndigheter, då skulle bedömningarna bli så olikartade. Men tänk om vi hade fått ett sjuklönesystem över hela arbetsmarknaden och varje arbetsplats, stor eller liten, skulle haft att bedöma sjukpenningrätten, hur hade då bedömningarna blivit? Hade de inte blivit kolossalt olikartade? Och dessutom hade försäkringen i det fallet bara blivit ett skydds nät för dem som inte hade någon arbetsgivare, arbetslösa eller andra, kanske sådana som arbetsgivaren inte betalade sociala avgifter för.

Elis Andersson har vidare pekat på den interpellation som jag har ställt till civilminister Holmberg. Men det var synd att Elis Andersson läste upp bara vad som stod i själva interpellationen och inte vad som står i protokollet – det kan också vara intressant att se på. Civilminister Holmberg uttalade följande: "Doris Håvik började med att uttala farhågor för att mitt svar var alltför tekniskt." Det var just det jag tyckte. Jag var tvungen att rikta interpellationen till civilministern därför att de statsanställda faller under hans ansvarsområde. Men jag var rädd för att det inte skulle komma med några socialförsäkringspolitiska bedömningar. Jag gick vidare på den linjen och sade: Jag är på det klara med att de socialpolitiska övervägandena inte är civilministerns bord, och jag fortsatte med att säga att jag ville ha en socialpolitisk bedömning när det gällde dessa frågor.

När vi nu stod inför att man skulle införa en prövning från resp. myndighet beträffande de första 14 dagarna av en sjukperiod – därefter skulle försäkringskassan ta över – är jag glad över att den proposition som lagts fram har kommit från socialdepartementet, där man tagit hänsyn till och gjort de socialpolitiska överväganden som jag efterlyste vid det tidigare tillfället.

Jag vill också ta upp vpk:s motion, där det gjorts ett citat av vad Försäkringsanställdas förbund och Försäkringskassaförbundet har uttalat. Man pekar på att den generella och sammanhållna socialförsäkringen luckras upp och att de statsanställda kommer att särbehandlas i förhållande till andra försäkrade. På den punkten klarnar det för mig genom det som föreslagits i propositionen. Det är ingen särbehandling utöver den som finns redan i dag.

Man pekar också på att det nya systemet skulle öppna vägen för en privatisering av sjukfallsadministrationen. – Vi var rädda för att det skulle kunna uppstå smittoeffekter, så att vi skulle få lika långtgående system som det som Elis Anderssons företrädare i sjukpenningkommittén ställt sig bakom. Det var det vi ville bromsa, och det har skett genom att regeringen

Onsdagen den
4 april 1984

*Administrationn
av försäkrings-
ersättningar vid
statsanställdas
sjukfrånvaro*

föreslagit ändring av 3 kap. 16 § i lagen om allmän försäkring. Man måste alltså gå till riksdagen för att få en ändring till stånd, vilket man inte behövt tidigare.

Vidare pekar vpk på den grundläggande rättssäkerheten – möjligheten att överklaga försäkringskassans beslut till försäkringsrätten och försäkringsöverdomstolen. Det är inga bekymmer på den punkten. Propositionen pekar helt klart på att här finns samma besvärsvägar som inom socialförsäkringen i stort. Man har försäkringsrätten och försäkringsöverdomstolen att vända sig till.

Sekretessfrågorna är helt klarlagda. Precis på samma sätt som i dag skall läkarintyg lämnas till arbetsgivaren. Denne behöver detta läkarintyg som underlag för att bevilja sjuklön. Sedan skickas läkarintyget i original över till försäkringskassan. Så kommer att ske även i fortsättningen. Vid sjukdom i sju dagar eller mindre behövs inte läkarintyg.

Socialministern har i propositionen klart uttalat att det även fortsättningsvis skall finnas en allmängiltig och sammanhållen försäkring, som omfattar alla medborgare i landet. Det är angeläget att betona att de förändringar som föreslås är anpassade till de regler för arbetsgivarinträde som gäller i dag och som gäller för statligt reglerade tjänster. Han pekar också på att förändringarna enbart avser administrativa rutiner och inte berör sjukförmånernas materiella innehåll. De statsanställda har alltså sin sjuklön de första 14 dagarna. Avsikten är att minska det dubbelarbete hos försäkringskassorna och de statliga arbetsgivarna som nuvarande regler onekligen innebär.

Detta har vi varit klart medvetna om. I utskottet finns faktiskt ett kunnande på detta område. Det finns några som är försäkringskassanställda. Det finns personer som har uppdrag i försäkringskassestyrelser på varierande nivåer. Alla dessa ställer sig bakom utskottets hemställan i detta betänkande.

Det finns, som jag sade tidigare, en oklarhet beträffande ansvars- och uppgiftsfördelning. Det gäller inte minst sjukkontroll och rehabilitering. Det klarnar för min del i och med att jag läst propositionen. Kassan skall ha en samordnande och pådrivande funktion i rehabiliteringssammanhang – det står klart och tydligt utskrivet. Socialministern pekar även på att han skall återkomma senare med förslag om en översyn för att ge försäkringen en mer aktiv roll när det gäller förebyggande och rehabiliterande åtgärder. Försäkringskassorna skall, kort sagt, få en uppgift som samordnare och pådrivare i dessa frågor. Det vet jag att kassorna – efter det att utskottsbetänkandet var justerat och klart – hälsade med tillfredsställelse.

Margó Ingvardsson hade några synpunkter på att propositionen och betänkandet inte överensstämmer. Det gällde försäkringskassornas ansvar. Hon pekade på att det under de första 14 dagarna inte skulle ske någon särskild prövning av varje enskilt sjukdomsfall enligt försäkringens regler, medan försäkringskassorna skulle ha kvar sitt övergripande ansvar som försäkringsgivare. Ja, det är helt klart. Det kan tänkas att man blir nekad sjuklön. Då har man försäkringskassan att vända sig till för att få sin sjukpenning.

Vidare berörde Margó Ingvardsson sjukkontrollen. I § 9, under rubriken Vissa skyldigheter för arbetstagare, i förordningen om sjukledighet i statligt reglerad tjänst kan vi i punkt 1 läsa följande:

Under sjukledighet får arbetstagare icke vägra ta emot den som söker honom i hemmet på uppdrag av myndigheter eller allmän försäkringskassa.

Enligt förordningen är det inte fråga om några sociala visiter för att informera om hur det står till på arbetsplatsen, som Margó Ingvardsson vill göra gällande. I förordningen sägs klart ifrån vad det handlar om. Det är denna förordning som i dag gäller, och den skall inte ändras.

Det är en sak som jag måste ta upp i det här sammanhanget, nämligen besparingseffekterna. Vi har redan fattat beslutet om medelsanvisning till försäkringskassorna. Det gjordes i total enighet. I förslaget till medelsanvisning hade regeringen tagit hänsyn till den nu aktuella neddragningen. Den låg inom ramen för den 2-procentiga nedskärningen. Vid det tillfället väcktes det inga motioner.

När riksdagsledamöterna väckte de motioner där det nu yrkas avslag på proposition 109 tog de inte hänsyn till att de borde ha begärt ökade medel. Det har alltså motionärerna inte gjort. Om propositionen nu avslås innebär det att man måste hitta andra områden inom försäkringskassorna där det kan göras besparingar i samma storleksordning som hade beräknats i denna proposition. Vad det kan bli fråga om kan jag inte svara på. Det kan röra sig om neddragningar på eller nedläggning av kontor eller om försämrad service till allmänheten – det är omöjligt att här säga. Klart är dock att det kan bli bekymmer – och det är jag övertygad om att motionärerna som yrkar avslag på propositionen är medvetna om. För när medlen skall portioneras ut kommer hänsyn att tas till den bedömning som gjordes när vi enhälligt antog budgetpropositionen och i vårt betänkande enhälligt deklarerade att vi ställde oss bakom regeringsförslaget.

Herr talman! Jag tror att jag snart har använt min tid. Låt mig bara säga att man – mot bakgrund av vad vi har kunnat läsa i pressen, de brev och kort som vi har fått och de aktiviteter som har varit – skulle kunna tro att vi nu stod inför att avgöra en av riksmötets allra mest betydelsefulla frågor. Det är en betydelsefull fråga, men låt oss ändå ge den de rätta proportionerna. Det gäller en administrativ förenkling. Att kassorna känner sig drabbade kan jag förstå. Jag beklagar att så är fallet, men att en förenkling måste ske är helt klart.

Att ett dubbelarbete med manuella rutiner i dagens läge inte längre kan utföras är lika klart. Likaså är det klart att det inte handlar om ett nytt arbetsgivarinträde eller att vi på något sätt skulle vara ute efter att slå sönder en sammanhållen socialförsäkring.

Herr talman! Jag yrkar bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20.

Anf. 92 ELIS ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Fru Håvik säger att det sker ett dubbelarbete, att det därför inte skulle göra någonting om man ändrar på det sätt som regeringen föreslår

Onsdagen den
4 april 1984

*Administrationn
av försäkrings-
ersättningar vid
statsanställdas
sjukfrånvaro*

och att det på detta sätt skulle göras en besparing. Då skall man ha klart för sig att om de statsanställdas sjukfrånvaro ökar med en tredjedels dag per år, har den besparingen ätits upp.

Så sade fru Håvik att handläggarna på försäkringskassorna har ställt upp bakom förslaget. Det är märkligt. Vi har ju fått en hel del skrivelser, dels från Försäkringskassaförbundet, dels från de flesta försäkringskassor i landet, som tillbakavisar förslaget. De säger precis som vi att man splittrar socialförsäkringssystemet och att kostnaderna förmodligen kommer att öka.

Systemet skall vara lika för alla och vara generellt. Ända sedan Gustav Möllers tid har man talat om en försäkring som alla skall vara med i. Även utskottets väderade ordförande hade under sin tid som socialminister ambitionen att försäkringen skulle gälla alla. Det är märkligt att man nu driver igenom ett förslag som detta.

Vad beträffar den interpellation som Doris Håvik ställde till civilministern vill jag säga att det verkar som om hon är nöjd med förslaget bara det är rätt minister som lägger fram det.

Fru Håvik sade också att det finns ledamöter i utskottet som sitter med i kassastyrelser. Ja, det vet jag, och här i kammaren finns flera som är ledamöter i kassastyrelser. Det skall bli intressant att se vilken ställning de kommer att ta i omröstningen. Tidigare har de hävdade att kassorna skall ha kvar den funktion de har i dag och inte överlåta den till respektive myndighet.

Kassorna hälsar med tillfredsställelse det här beslutet, sade fru Håvik. Då har tydligen fru Håvik träffat helt andra människor än dem jag har talat med.

Det är heller ingen betydelsefull fråga, sade hon vidare. För mig är alla frågor här i riksdagen lika betydelsefulla, och därför försvarar jag den ordning som nu gäller.

Anf. 93 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Enligt Doris Håviks argumentering skulle ett genomförande av förslaget i propositionen knappast innebära någon förändring alls gentemot det system som vi har i dag när det gäller administrationen av de statsanställdas sjukfrånvaro. Men någon förändring måtte det väl vara fråga om, fru Håvik, för annars hade det ju inte funnits anledning att lägga fram en proposition i ärendet.

Förändringen är att försäkringskassan inte skall ha något med administrationen att göra de första 14 dagarna av statsanställdas sjukfrånvaro. Om försäkringskassan inte längre skall ha den kontrollmöjlighet som man har i dag, är det enligt vår mening ett sätt att öka särbehandlingen av de statsanställda. För inte menar väl Doris Håvik att man *minskar* särbehandlingen av de statsanställda på det här sättet?

Doris Håvik ansåg också att den här propositionen klargjorde för henne allt som hon tidigare hade haft frågor om. Men propositionen är inte så klar, och jag har fortfarande inte fått något svar på min fråga, om det är texten i propositionen som gäller eller om det är utskottets tolkning av propositionen. "Någon särskild prövning" – som det står i propositionstexten – av varje enskilt sjukfall enligt sjukförsäkringens regler skall inte anses motiverad.

Utskottet har hänvisat till detta, men talar om att "någon försäkringskassans prövning" inte anses motiverad.

Om det är försäkringskassans prövning som inte anses motiverad, då innebär det att arbetsgivaren i ökad utsträckning måste företa hembesök för att kontrollera om den sjukskrivne verkligen är sjuk. Doris Håvik vet precis lika väl som jag att arbetsgivaren i praktiken inte har utövat någon sådan kontroll tidigare, också om det står inskrivet i reglementet. I de fall arbetsgivaren har besökt den sjuke har det varit i ett allmänt personalpolitiskt syfte. Men nu kommer arbetsgivaren att få en rent kontrollerande funktion.

Jag vill ställa samma fråga till Doris Håvik som hon ställde när ärendet var aktuellt för ett år sedan, även om Doris Håvik tycker illa om att bli påmind om sina frågor.

Jag ser att min repliktid är ute, och jag får, herr talman, återkomma till min fråga till Doris Håvik i nästa replik.

Anf. 94 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Jag kan ta upp den fråga som Margó Ingvardsson tänkte ställa – jag uppfattade vad Margó Ingvardsson åsyftade.

Nej, Margó Ingvardsson, jag tycker inte alls illa om att bli påmind om de frågor jag ställde för ett år sedan. Jag företrädde det enda parti som interPELLERADE i frågan – ingen annan ingrep i den interpellationsdebatten, trots att man har möjligheter att göra det – och jag känner att jag därigenom förde frågan framåt till en betydligt bättre lösning än vad som annars kunnat vara fallet.

Jag tycker att Margó Ingvardsson rider på ord när det gäller formuleringarna "särskild prövning" resp. "försäkringskassans prövning". Vad det handlar om är att försäkringskassan har möjligheter att gå in och betala ut sjukpenning. Det skall göras på försäkringsmässiga grunder enligt den lagstiftning som råder.

Sedan vill jag säga till Elis Andersson att jag inte har sagt att handläggarna på försäkringskassorna är nöjda eller att alla där är nöjda. Jag sade att jag har fått flera telefonsamtal från personer som sagt att propositionen är bra, att den är klagörande på många av de punkter där man hyste farhågor. Det gäller besvärshöjningen, det gäller sekretessen, det gäller över huvud taget frågetecken som man nu anser har blivit utrotade.

Men, Elis Andersson, hur väl beställt är det med intresset för att ha en sammanhållen försäkring? Centern har nyligen – om vi nu skall komma in på det – kommit underfund med att försäkringskassorna har administrationskostnader som är 70 miljoner för höga därför att de måste sitta och bedöma arbetsskador och vanliga skador och försöka komma underfund med skillnaden mellan dem. Det tycker Elis Andersson är så onödigt att man inte bör ha 100 procents ersättning när det gäller arbetsskador. Den ersättningen skall vi enligt Elis Andersson sänka, i föreningens namn. De 70 miljonerna skall användas till åtgärder för att förbättra arbetsmiljön. Men tala med försäkringskassorna om vad de tycker om den ordningen! Nu har vi

*Administrationn
av försäkrings-
ersättningar vid
statsanställdas
sjukfrånvaro*

visserligen fattat beslut om att den här frågan skall utredas, men man bör ställa de 70 miljonerna i besparing på administrationsområdet i relation till de 25 miljoner det här gäller. De pengarna kommer att betyda en hel del för försäkringskassorna – det är jag helt på det klara med.

Det är riktigt att Sven Aspling som ordförande har ställt upp bakom detta. Han har insett att det rör sig om en administrativ förenkling, att man undviker ett dubbelarbete. Han har också insett att det fortfarande är en sammanhållen socialförsäkring. Han har dessutom insett att kassorna kommer att få det mycket svårt, om denna proposition blir avslagen. De kommer att få det svårt därför att ingen av motionärerna har tänkt på att anvisa några medel.

Anf. 95 ELIS ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! När Doris Håvik får brist på argument lämnar hon frågan och börjar prata om något helt annat. Det tänker jag inte gå in på, för vi har fattat beslut i utskottet, och den diskussionen kan vi ta när den frågan skall behandlas.

Sedan sade fru Håvik att Sven Aspling ställt upp på förslaget. Jag förstår att han måste ha gjort det, eftersom han varit med om att fatta beslutet i utskottet. Men när man vet vad Sven Aspling talat om tidigare dels som socialminister, dels som ordförande i utskottet blir man mäkta förvånad över att han kan ställa upp på det här förslaget.

Anf. 96 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Doris Håvik anklagade mig för att inte ha deltagit i debatten förra året, då den här frågan behandlades. Jag tar lätt på den anklagelsen, herr talman. Eftersom jag inte var ledamot av riksdagen vid det tillfället hade jag ingen möjlighet att delta i debatten eller sätta mig in i frågan. Men vid det tillfället ställde Doris Håvik dessa frågor, som jag i dag önskar ställa till henne:

Är det lämpligt att blanda samman arbetsgivarens ansvar för den enskilde med det ansvar han också har för att leda en effektiv och rationell organisation? Finns det inte en risk för att effektivitetskraven ibland får överhanden och att förtidspensionering blir ett frestande alternativ till rehabilitering och arbetsplatsanpassning? Är inte försäkringskassans neutrala roll en bättre garanti för den enskildes rättssäkerhet i detta fall?

Jag tycker att Doris Håvik hade rätt då och att hon har fel i dag.

Doris Håvik frågade också: Hur kan myndigheten till en lägre kostnad bygga upp den försäkringsmässiga och medicinska kompetens, det kontaktnät med medicinsk och annan expertis och det samarbete med rehabiliterande organ som försäkringskassorna har i dag? Ja, såvitt vi kan bedöma har inte de olika myndigheterna i dag den kompetens och de resurser som de 26 försäkringskassorna har.

Anf. 97 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! När jag ställde de frågorna hade vi – utifrån det förslag som var framtaget av den utredning som då arbetat – med all säkerhet att räkna med en betydligt längre tid när det gällde arbetsgivarens rätt att bedöma sjukfallen. Mot den bakgrunden var jag mycket oroad. Ett förslag handlade nämligen om 30 dagar, och det tyckte jag var helt oacceptabelt. Jag vidhåller att min interpellation då drev frågan framåt. Även om förslaget nu gäller 14 dagar känner jag att jag var ganska ensam i den striden.

Om Margó Ingvardsson vid den tiden inte var ledamot av riksdagen förmodar jag att det fanns någon annan inom vänsterpartiet kommunisterna som kände intresse för den här frågan och hade satt sig in i den. Jag utgår ifrån att Margó Ingvardsson inte står ensam på barriaderna när det gäller att diskutera denna fråga.

Elis Andersson säger att när jag saknar argument föredrar jag att tala om något annat. Men jag känner en skyldighet och tycker också att det är angeläget att i denna fråga tala för utskottet som kassaanställd och som varande tidigare fackligt aktiv inom försäkringskassorna. Jag är helt på det klara med att detta förslag innebär en administrativ förenkling.

När det gäller myndigheterna så tror jag inte att man, om man har hand om läkarintyg och sedan ett 20-tal år tillbaka har haft att bedöma rätten till sjuklön, gör det lättvindigt mot bakgrund av det intyg man har framför sig. Någon kompetens har man väl under alla dessa år vunnit på det här området.

Jag har full förståelse, Elis Andersson, för att det kan kännas smärtsamt om jag tar upp andra frågor.

Slutligen förvånar det mig att se centern och vpk på samma reservation. Centern vill ju försäkra arbetslöshetsförsäkringen och införa karensdagar – vi skall inom kort behandla den frågan igen – och har inte några skrupler för att vi därigenom kan komma att bryta mot internationella konventioner. Hur är det med intresset för enhetlighet och en sammanhållen försäkring?

Andre vice talmannen anmälde att Elis Andersson och Margó Ingvardsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 98 MARIANNE STÅLBERG (s):

Herr talman! Jag har tillsammans med Gustav Persson och Christer Nilsson i en motion gått emot regeringens proposition om administrationen av de statsanställdas sjukfrånvaro.

Jag vill inledningsvis konstatera att vi är överens med regeringen om de mål som ligger till grund för propositionen. Det ekonomiska läget gör det nödvändigt att spara inom den offentliga verksamheten. En allmän utgångspunkt för besparingsarbetet måste vara att man så långt möjligt söker förenkla administrationen och de regelsystem som styr den.

För mig innebär det här förslaget ändå ett allvarligt avsteg från socialpolitikens mest grundläggande principer – ett avsteg som kanske sparar 25 miljoner, men som i gengäld äventyrar en fortsatt sammanhållen försäkring.

Nr 117

Onsdagen den
4 april 1984

*Administrationen
av försäkrings-
ersättningar vid
statsanställdas
sjukfrånvaro*

Onsdagen den
4 april 1984

*Administrationn
av försäkrings-
ersättning vid
statsanställdas
sjukfrånvaro*

”Folkhemmets grundval är gemensamheten och samkänslan”, slog Per Albin Hansson fast i sitt folkhemstal 1928. Han och hans socialminister Gustav Möller insåg vikten av att forma socialpolitiken så att den omfattade alla, med lika regler. Att särbehandla någon grupp eller att låta olika grupper gå egna vägar vid sidan av det gemensamma systemet skulle innebära stor risk för att samkänslan och uppslutningen kring det gemensamma försvagades. Det gemensamma systemet skulle då snart splittras sönder av krav på ytterligare särlösningar, och det skulle på sikt bli mycket svårt att bedriva en medveten och rättvis socialpolitik.

Det sociala välfärdssystem vi i dag är så stolta över är resultatet av en generellt utformad socialpolitik, byggd på gemensamhet och samkänsla. Tack var att Per Albin Hansson och Gustav Möller en gång slog in på denna väg har välfärdssystemet kunnat motstå attacker och krav på särlösningar från olika grupper. I dag, när starka krafter vill splittra upp välfärdssystemet och ersätta det med privata lösningar, är det viktigare än någonsin att vi slår vakt om gemensamheten och samkänslan, som är folkhemmets bärande tankar.

När Gunnar Sträng var socialminister på 1950-talet kom han i kontakt med problemet med de statsanställdas anknytning till sjukförsäkringssystemet. I sitt förslag till ny sjukförsäkringslag påpekade han det icke önskvärda i att stats- och kommunalanställda tjänstemän särbehandlades. Enligt Gunnar Strängs mening borde alla medborgarkategorier såvitt möjligt inta en likvärdig ställning i förhållande till den allmänna sjukförsäkringen.

Vad regeringen nu gör är raka motsatsen till vad Sträng förordade då det nuvarande sjukförsäkringssystemet infördes. I stället för att skapa likställdhet inom sjukförsäkringens ram föreslår regeringen att systemet med särregler för de statsanställda skall utvidgas.

Regeringens förslag om att låta de statliga arbetsgivarna ta över hela ansvaret för sjukfallsadministrationen under de första 14 dagarna av de statsanställdas sjukfrånvaro kan synas vara ett *litet* avsteg från principen om lika regler för alla. Det är ju inte fråga om att de statsanställda skall lämna sjukförsäkringen.

Men det är trots allt fråga om en utvidgad särbehandling av en speciell grupp sjukförsäkrade. De statsanställdas korta sjukfall skall enligt regeringens förslag inte längre prövas enligt de sjukförsäkringsregler som gäller för övriga försäkrade, utan efter andra regler som av nödvändighet måste bli annorlunda då de skall tillämpas av myndigheter som inte har till huvudsaklig uppgift att handlägga sjukförsäkringsärenden.

Ju mindre en anställningsmyndighet är desto svårare får den att följa utvecklingen i sjukförsäkringens rättstillämpning och att handlägga sjukfallen med regler som liknar sjukförsäkringens. Desto mer intrikata blir också problemen med att i handläggningen ta hänsyn till den integritet som den enskilde är garanterad i det generella sjukförsäkringssystemet.

Herr talman! Det som jag tycker är allvarligast med det här förslaget är dock inte innehållet i de föreslagna förändringarna och vilka verkningar förändringarna får för den enskilde statsanställda. Det verkligt allvarliga är

att en grupp sjukförsäkrade tillåts utvidga en tidigare oacceptabel särskildnad gentemot majoriteten av sjukförsäkrade. Det är lätt att misstänka vilka faror som kan komma i framtiden, nämligen att andra grupper kommer att vilja ha liknande regler.

De nya reglerna förutsätts i första hand vara begränsade till att gälla arbetstagare anställda hos staten, dvs. ca 10 % av de sjukförsäkrade, vilket redan har nämnts här. Men regeringen skriver i sin proposition att det "saknas förutsättningar för en motsvarande utvidgning till andra grupper". Men i propositionen antyds det att det senare kan bli fråga om liknande förändringar också för andra arbetstagare med statliga tjänster. På sikt ligger det nära till hands att också de kommunalanställda kommer att ställa krav på motsvarande förändringar.

Även om det är riksdagens sak att fatta beslut om sådana förändringar lär det bli svårt att övertyga dessa grupper om att enbart statligt anställda skall ha rätt till särbehandling. Vi vet också att det med en annan riksdagsmajoritet skulle kunna bli aktuellt med ett sjuklönesystem för de privatanställda. Den nu föreslagna särbehandlingen av statsanställda gör det politiska klimatet för ett sådant alternativ betydligt gynnsammare.

Har vi en gång börjat ge efter på principen om ett sammanhållet socialförsäkringssystem med lika regler för alla, är det risk för att också andra grupper ställer krav på att få egna särregler. Särreglerna splittrar sammanhållningen kring det gemensamma systemet, och förutsättningarna att bedriva en medveten och rättvis socialpolitik försvåras. Den risken bör vi inte ta, hur oskyldigt det nu framlagda förslaget än kan tyckas vara.

Det här var ett av de skäl som fått oss att gå emot regeringens förslag om ändrade regler för administrationen av de statsanställdas sjukfrånvaro.

Det andra skälet är detta:

Vi har en gång beslutat i riksdagen att låta försäkringskassorna ha hand om administrationen av socialförsäkringen. Det gjorde vi därför att vi fann det rationellt att samla kunskap och erfarenhet inom en och samma organisation. Att splittra handläggningen på flera myndigheter och företag skulle bli betydligt mer kostsamt och leda till alltför stora olikheter i tillämpningen. Svenska arbetsgivareföreningen kom till samma slutsats då sjukpenningkommittén för några år sedan bad dem utreda kostnaden för att låta företagen sköta sjukfallsadministrationen.

Av rationaliseringsskäl har vi sålunda valt att låta försäkringskassorna administrera sjukförsäkringen. Det gör kassorna med en jämförelsevis låg administrationskostnad och på ett sätt som varit berömvärdt effektivt.

Den delade handläggningen mellan försäkringskassorna och de statliga myndigheterna är ett undantag från den regeln. Detta undantag har dock visat sig leda till såväl dubbelarbete som oklarheter vad gäller ansvarsfördelningen mellan kassorna och myndigheterna, och det har funnits all anledning att se över och förenkla den delade administrationen.

När regeringen nu föreslår att dubbelarbete skall minimeras på så sätt att myndigheterna tar över korttidsfallen, framstår det för mig som ett steg i fel riktning. Visserligen kan man eventuellt spara 25 milj. kr. på att föra över

Onsdagen den
4 april 1984

*Administrationn
av försäkrings-
ersättningar vid
statsanställdas
sjukfrånvaro*

administrationen från försäkringskassorna till myndigheterna, men frågan är hur stor besparingen skulle ha varit om man i stället fört administrationen åt andra hållet, från myndigheterna till försäkringskassorna. Det måste rimligtvis vara så, att det är betydligt billigare att administrera socialförsäkringen på ett rationellt sätt och med stor likvärdighet i tillämpningen på 26 försäkringskassor med mycket enhetliga förutsättningar än på ett stort antal små och stora myndigheter med högst varierande förutsättningar. Såvitt jag förstår har regeringen inte undersökt förutsättningarna att låta försäkringskassorna helt och hållet administrera de statsanställdas sjukfrånvaro. Försäkringskassoförbundet erbjöd sig redan i december 1982 att medverka till en sådan lösning inom ramen för nuvarande kollektivavtal. Erbjudandet har upprepats i två senare skrivelser till socialförsäkringsutskottet, men regeringen och utskottet har ändå valt att gå den här vägen.

Det andra skälet till att vi gått emot propositionen i den här frågan är således att den föreslagna lösningen, enligt vår mening, är den minst rationella och att en förutsättningslös prövning av andra vägar till en förenklad administration därför bör göras, innan slutlig ställning tas.

Herr talman! Med de här skälen yrkar jag bifall till motion 1983/84:2553. Jag är fullt medveten om att motionen inte kommer att bifallas, inte heller den reservation som är fogad till betänkandet. Därför kommer vi motionärer att avstå vid den slutliga omröstningen.

I detta anförande instämde Christer Nilsson och Gustav Persson (båda s).

Anf. 99 ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Jag har till det betänkande som vi nu behandlar fogat ett särskilt yttrande. Med anledning av denna fråga har jag i en motion begärt att det skall göras en ändring i lagtexten.

Vid lagstiftning sprider sig nu oskicket att i alla sammanhang sätta in orden "en och ett", vilket skett även när det gäller det lagförslag som vi nu behandlar. I vissa fall skapar oskicket osäkerhet om ordens mening i sammanhanget. Därför har jag i motion 2547 yrkat att de ifrågasvarande orden skall strykas, så att texten blir klarare.

Mitt förslag har inte vunnit gehör i utskottet, som skriver att utskottet inte kan "finna att de föreslagna ändringarna i något fall skapar oklarhet om bestämmelsernas innebörd". Jag kan inte dela den meningen. Det är ett enligt min uppfattning lättsinnigt sätt att se på den här frågan, och det är därför som jag har skrivit ett särskilt yttrande. Jag tycker att man måste göra något åt detta problem.

Detta oskick att använda sig av talspråksmässiga uttryck i lagtext sprider sig inom hela lagstiftningen. Den skrivna, talspråksmässiga texten är, som jag ser det, inte alltid korrekt lagtext. Den leder i vissa fall till osäkerhet om innebörden. Låt mig ge ett par exempel ur den föreslagna ändringen i lagtexten om allmän försäkring.

I talspråk kan följande mening tolkas så här: "En överenskommelse, som innebär att en arbetsgivare som har utgivit lön till en arbetstagare under

*Administrationn
av försäkrings-
ersättningar vid
statsanställdas
sjukfrånvaro*

sjukdom har rätt att uppbära dennes sjukpenning ---." En annan mening längre ned i den föreslagna lagtexten kan ges följande tolkning i talspråk: "Ett sådant kollektivavtal får en arbetsgivare som är bunden av avtalet efter överenskommelse åberopa ---." Den som emellertid läser dessa två meningar kan uppfatta dem så här: "En överenskommelse, som innebär att en arbetsgivare som har utgivit lön till en arbetstagare under sjukdom har rätt att uppbära dennes sjukpenning ---." Ett sådant kollektivavtal får en arbetsgivare som är bunden av avtalet efter överenskommelse åberopa ---."

Det är möjligt att jag överdriver riskerna, men jag anser att lagtexten skall vara korrekt och entydig. Den får inte vara dubbeltydig. Jag kan inte förstå vad man vinner med att på detta sätt försämra lagtexten. Den lagskrivning som jag alltid har tyckt vara korrekt håller man alltså nu på att förändra till det sämre. Den kan kanske leda till misstolkningar, och det vill jag förhindra.

Nu har jag inte fått gehör i utskottet för min motion. Jag är medveten om att den här frågan gäller lagstiftningen i stort och att den bör tas upp i ett större sammanhang. Det finns därför anledning för mig att återkomma i frågan.

Anf. 100 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Några ord bara om socialförsäkringsutskottets betänkande 20, som behandlar regeringens förslag om vad regeringen menar innebär en förenklad administration av försäkringsersättningar för statsanställda. Motivet till förslaget är främst att åstadkomma besparingar på 20–25 milj. kr. Det motivet är lovvärt, men resultatet kan ifrågasättas.

Enligt Försäkringskassaförbundet behövs bara att de statsanställdas sjukfrånvaro ökar med 0,3 dagar, så har hela den tänkta besparingen på administrationssidan ätits upp av ökade sjukpenningkostnader. Leder en minskad prövning av sjukfallen till att de statsanställda är sjuka en dag mer än hittills, då ökar kostnaden med hela 80 milj. kr., dvs. tre gånger mer än den besparing som man tror sig uppnå.

Eftersom besparingen för säkerhets skull låg redan i budgetpropositionen, har regeringen så att säga i förväg låst upp sitt förslag. Den som nu går emot förslaget gör budgetarbetet i kassorna svårare att klara. Personalindragningar och eventuella kontorsnedläggningar blir därmed ofrånkomliga. Det var ju ett smart grepp!

I betänkandet behandlas min och några medmotionärers motion 2550 med anledning av propositionen. I den motionen uttrycks på två rader en oro för att upprätthållandet av sekretess och rättssäkerhet skall försvåras. Det har föranlett utskottet att till försvar för regeringsförslaget drämma till oss motionärer med: "Den kritik som riktats mot förslaget i de förenämnda motionerna är enligt utskottets uppfattning både missvisande och överdriven."

Förslaget, som har behandlats av utskottet och nu behandlas av kammaren, har föranlett en lång och ingående debatt samt kritik i massmedia och från kassorna. Inte minst från kassahåll och bl. a. från Försäkringskasseför-

Onsdagen den
4 april 1984

*Administrationn
av försäkrings-
ersättningar vid
statsanställdas
sjukfrånvaro.*

bundet har oro i fråga om sekretessen uttryckts.

Den departementsutredning om arbetsgivarinträde som föregick det förslag som nu behandlas lär ha varit mer långtgående, och kanske är betänksamheten i samband med det nu föreliggande förslaget överdriven. Men vi motionärer är sannerligen inte ensamma om vår oro och bör bemötas med sakskaäl, inte med förebräelser.

Jag vill påminna om den interpellationsdebatt som utskottets talesman, Doris Håvik, den 18 februari förra året hade med civilministern. Hon frågade då hur myndigheterna till en lägre kostnad än för kassorna skall kunna ha en försäkringsmässig och medicinsk kompetens samt det kontaktnät med medicinsk och annan expertis och det samarbete med rehabiliterande organ som försäkringskassorna i dag har. Doris Håvik frågade också hur arbetet med sjukfallsadministration, sjukkontroll och rehabilitering skall fördelas mellan myndigheterna och statshälsan.

Så förändrat är trots allt inte förslaget att inte en hel del av de frågor som då ställdes kvarstår obesvarade. Det är framför allt möjligheten till snabba rehabiliteringsåtgärder vid korta upprepade sjukfall som jag oroar mig för.

I interpellationsdebatten sade Doris Håvik: "Rehabiliteringsfrågorna är utomordentligt viktiga, och där måste man många gånger gå in mycket tidigt. Man talar om att de kortvariga fallen kanske inte är så allvarliga, men det är faktiskt belagt att problemen många gånger startar med kortvariga sjukdomsfall, ofta återkommande, och de fallen leder ganska tidigt till förtidspensionering, som kanske inte hade varit nödvändig om man vidtagit åtgärder lite tidigare. Många gånger kan bakom sådana kortvariga sjukfall anas någon form av täckdiagnoser, och därför är även de viktiga vad gäller försäkringsmässig behandling."

I motion 2550 tar vi motionärer upp risken för ett försenande av rehabiliteringsåtgärder på grund av den ändrade handläggningen, något som tydligen också Doris Håvik var orolig för. I vår motion kritiseras förslaget för att det omfattar en så lång period som 14 dagar.

Vi är inte ensamma om det heller. I en debattartikel i Stockholms-Tidningen nyligen sägs bl. a.: "Felet med regeringens förslag är att man inte nöjer sig med en veckas arbetsgivarinträde utan föreslår två."

Artikeln avslutas med: "Riksdagen bör ändra regeringens förslag så att försäkringskassan träder in efter en och inte två veckor. Då, men först då, blir det acceptabelt."

Detta förslag anges som ett bättre alternativ även i vår motion 2550.

Herr talman! Med hänvisning till den budgetmässiga komplikation för kassorna som jag nämnde inledningsvis avstår jag från att yrka bifall till min motion.

Anf. 101 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Jag har blivit direkt apostroferad. Eftersom frågorna från den omtalade interpellationsdebatten har upprepats här några gånger under kvällen, vill jag hänvisa Görel Bohlin till protokollet i det sammanhanget. Där finns mina svar.

Även rehabiliteringsfrågorna har jag tagit upp tidigare under debatten och pekat på att det kommer ett förslag, där kassorna får ett övergripande ansvar för rehabiliteringsåtgärderna. Jag hänvisar också på den punkten till protokollet.

Anf. 102 GÖREL BOHLIN (m) replik:

Herr talman! Jag tackar för den hänvisningen. Jag har tillgång till protokollet. Jag har det med mig här.

Det kan inte vara lätt för Doris Håvik att så uppenbart tvingas tala med kliven tunga: att först i debatten här och i pressen föra fram tunga argument mot ett A-inträde med förenklad administration, som det kallas, och sedan tvingas argumentera för ett sådant, låt vara reviderat, förslag.

Motivet för förslaget är rationalisering och besparing. Jag tillhör dem som inte tror på besparingseffekten, och det gjorde uppenbarligen inte heller Doris Håvik tidigare. Då hänvisar jag till en intervju i LO-tidningen nr 4. En avsevärt större besparing hade kunnat nås genom att fortsätta det inledda arbetet med tidiga rehabiliteringsinsatser. En neddragning som kan uppstå på personalsidan motverkar den besparingen. Som Doris Håvik vet tycks tydligen även socialministern tro på den vägen, eftersom ett förslag vid Försäkringskassförbundets konferens i somras om en försöksverksamhet med bevisning om besparing uppmuntrades.

I brev till Försäkringskassförbundet från olika kassor har synpunkter på förslaget förts fram. Bl. a. säger man från Jönköpingskassan: "Tyvärr kan en 14-dagarsperiod innebära väsentliga fördröjningar av möjligheten för kassan att ingripa i ärenden och därmed förhindra långsjukskrivningar och en ökande kostnad för såväl sjukförsäkring som förtidspension och alltså samhällsekonomin i sin helhet."

Detta har framhållits av samtliga lokalkontorsföreståndare vid den kassa jag nämnde.

Anf. 103 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Görel Bohlin gjorde sig skyldig till ett missförstånd här. Jag hänvisade till dagens protokoll – alltså till vad jag har sagt i dag – och det kan inte rimligtvis ligga på Görel Bohlins bord ännu.

Anf. 104 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Under 20 år i riksdagen tror jag mig aldrig ha upplevt en så vildvuxen mytbildning kring en proposition som om den vi i dag behandlar. I månader har vi bombarderats med brev och telefonsamtal från alla delar av landet, låt vara i stor utsträckning uppenbarligen skrivna på samma skrivmaskin och adresserade på samma adressmaskin, även om de kommer från Jönköping eller Umeå. De har varit många, men är det till äventyrs någon av kammarens ledamöter som inte har fått dem, så har ni inte gått miste om någonting, för de finns mer eller mindre ordagrant avskrivna i de motioner som till en del ligger under utskottets betänkande och likaså i reservationen.

Onsdagen den
4 april 1984

*Administrationn
av försäkrings-
ersättningar vid
statsanställdas
sjukfrånvaro*

Jag har aldrig varit misstänkt för att i onödan acceptera socialdemokratiska propositioner, och efter all denna trumeld som även jag varit utsatt för var det naturligt att jag mer än kanske någonsin tidigare lusläste den här propositionen för att försöka hitta någonting förgälsväckande i den. Jag hittade det inte. Därav följer att jag och den moderata gruppen i övrigt stöder propositionen utan hinder av det förhållandet att vi då råkar komma på linje med den socialdemokratiska gruppen i riksdagen.

Jag har grubblat mycket över hur den här mytbildningen har kunnat uppstå; det kan bli en intressant uppgift för någon forskare i socialpsykologi eller vad det kan bli för ämne. Den enda förklaring jag kan se är att man polemiserar inte mot propositionen utan mot rykten som har gått om det som propositionen kunde komma att innehålla men som den sedan faktiskt visar sig inte innehålla. Det har också hänt i ett par fall efter propositionens framläggande att jag har blivit uppringd av någon som har meddelat att man har kommit på nya tankar, för det var ju inte alls så illa som man hade trott. Jag har i varje fall letat och inte kunnat hitta någonting.

Saken är den att förhållandet mellan den statsanställda och hans arbetsgivare icke på någon punkt förändras genom det förslag vi nu skall anta. Förhållandet mellan den statsanställda och andra försäkrade förändras inte heller på någon punkt. Det fanns f. ö. varken obligatorisk sjukförsäkring eller arbetsgivarinträde på Gustav Möllers tid; så gammalt är det inte. Förhållandet mellan den statliga arbetsgivaren och försäkringskassan förändras, men det är också det enda.

Sjukdomsbegreppet förändras inte. Ej heller finns det i dag någon skillnad mellan det sjukdomsbegrepp som gäller i den allmänna sjukförsäkringen och det som gäller i reglerna om statlig sjuklön. De är desamma. Arbetsgivarens kontrollskyldighet och kontrollrättighet förändras inte. Den blir vad den är.

Så är det på punkt efter punkt: det blir vad det är. Det är fråga om att sluta upp att göra samma jobb på två ställen och bara göra det på ett. Då har Marianne Stålberg i teorin rätt. Om man vill att inte både A och B skall göra samma jobb samtidigt, kan man antingen låta A överta B:s jobb eller låta B överta A:s jobb; det är helt klart. Men i det här fallet går det inte något vidare just därför att de statsanställda har längre gående åtaganden från sin arbetsgivare än från sjukförsäkringen. Om försäkringskassan skulle sättas att ensam administrera de statsanställdas sjukförsäkring, skulle arbetsgivaren bli tvungen att fortsätta med de där 6 procenten. Den statliga sjuklönen överstiger ju sjukpenningen med ungefär 6 %. För att ha rätt att betala ut sjuklönen är arbetsgivaren ålagd att utföra arbetet med sjukkontroll och hantering av sjukfallet. Då har vi i alla fall kvar de båda fallen.

Det hade varit rim och reson i om någon hade föreslagit att nu är det dags att avskaffa både arbetsgivarinträdet, sjuklönen och de extra 6 kompensationsprocenten till statsanställda. Det är inte lätt för riksdagen att ta i den smeten, för det är en avtalsfråga. Det är faktiskt så att vilken grupp anställda som helst har frihet att, om man så önskar, försöka förhandla sig till 6 % extra i sjuklön av sin arbetsgivare, som de statsanställda har gjort inom ramen för det lönekostnadsutrymme som har funnits. Vill man göra det, så

visst kan man. Kommunerna har litet mer än vad de privata har. Det är alltså inte där skillnaden ligger, utan av ålder och tradition samt som ett förhandlingsresultat har statsanställda den här förmånen. Någon annan har inte försökt, eller i varje fall inte lyckats, att komma dit. Men i detta ändras alltså ingenting i dag.

När detta faktiskt är sant, kan det inte ligga någonting i farhågorna att sjuktalet skulle förändras när sjukkontrollen blir densamma och sjukbegreppet blir detsamma som i dag. Varför skulle sjuktalet plötsligt stiga med 0,3 % eller 1,0 % och därmed ta bort vinsten av denna förändring? Så kan det helt enkelt inte bli.

Av alla de argument som här anförts finns det ett som har en betydande bärkraft, och det kan man förstå. Det är detta att syftet med hela omläggningen är att spara arbetstid och arbetskraft på försäkringskassorna. Man beräknar att den minskade arbetsåtgången är 220 helårsarbeten. Om någon önskar motsätta sig denna neddragning – och man kan väl förstå att de försäkringsanställda vill det – så kan man göra det. Men den frågan är, som Doris Håvik redan har påpekat, inte aktuell i dag. Riksdagen har redan fattat beslutet att försäkringskassorna åläggs att uppnå en besparing motsvarande 220 helårsarbeten. Om de inte får lov att göra detta på det sätt som vi nu diskuterar, får de vackert lova att göra det på något annat sätt. Lika litet som Doris Håvik kan jag gissa var man i så fall kommer att dra ner. Jag har på känn att det är lokalkontoren som närmast är i riskzonen, men där kan jag ha fel.

Det sker alltså ingen förändring i det materiella innehållet i sjukförsäkringen. Det sker ej heller någon förändring i de ömsesidiga skyldigheterna mellan arbetsgivare och anställd, och det sker ingen förändring beträffande sekretessen. Det finns särskilda motioner om detta.

Det har i pressen stått att läsa att det normala och riktiga i dagens situation är att sjukintyg, när sådant krävs, lämnas i förseglat kuvert till arbetsgivaren, som utan att bryta kuvertet vidarebefordrar detta till försäkringskassan. Och vidare säger man i samma artikel som jag nyss tänkte på: I den mån ett oskick har spritt sig att man brutit det här kuvertet, kopierat och arkiverat sjukintyget, måste man sätta stopp för detta. Så långt ett referat ur tidningsartikeln. Men verkligheten är den motsatta. Varje myndighet är skyldig att bryta, diarieföra och arkivera handlingar som kommer in. I den mån ett oskick har spritt sig att man försummat att göra detta och skickat obrutna brev till försäkringskassan, är det detta som måste stävjas. Däremot skall sjukintyg och allt annat som gäller sjukfallet hanteras enligt stränga sekretessregler hos arbetsgivaren och myndigheten. De får alltså inte åka omkring på arbetsplatsen. De skall hanteras enbart av den som har med ärendet att göra, och de skall hållas förvarade på ett säkert och betryggande sätt enligt sekretesslagen. I detta avseende blir det ingen skillnad mot vad som nu gäller. Men det är klart att om man tror, som uppenbarligen många gör, att här föreslås radikala och genomgripande förändringar, då kan man bli orolig. Men så är det alltså inte. Inte på en enda punkt när det gäller försäkringens innehåll, när det gäller förhållandet mellan anställd och

Stöd till idrotten

arbetsgivare och när det gäller förhållandet mellan statsanställda och andra medborgare i fråga om sjukförmåner ändras någonting. Vad som görs är en administrativ förändring. Man ändrar förhållandet mellan försäkringskassan och de statliga arbetsgivarna. Det är faktiskt det enda.

Det är svårt, inte minst efter den här ganska långa debatten och efter allt som sagts tidigare, att inte tänka på det gamla talesättet: Mycket väsen och litet ull, sa käringen som klippte suggan.

Herr talman! Det var bara några ord med anledning av Allan Åkerlinds intressanta språkvetenskapliga intermezzo mitt i den försäkringstekniska debatten. Det är möjligt att Allan Åkerlind och jag någon gång kan komma att gemensamt försöka stävja en del av det som också jag tycker känns olustigt i den s. k. moderniseringen av vårt lagspråk. Jag vill dock inte tro att vi kan bli överens om att det värsta attentatet skulle vara att de s. k. nakna substantiven förses med obestämd artikel. Jag tar t. ex. betydligt värre åt mig av det s. k. mordet på konjunktiverna.

Visst finns det en del att säga om detta, och det kanske vi kan göra vid något tillfälle. Men som Allan Åkerlind tydligen själv var medveten om, är det inte möjligt att ge sig på hela språkbruket i lagstiftningen genom att ändra på ett eller två uttryck i en eller två paragrafer i en bestämd lag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 66 för hemställan i reservationen av Elis Andersson m. fl. 8 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes.

20 § Stöd till idrotten

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1983/84:13 om stöd till idrotten (prop. 1983/84:100 delvis).

Anf. 105 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Först vill jag uttrycka tillfredsställelse över att stödet till idrotten räknats upp med 26,4 milj. kr. Visserligen ingår i denna summa kompensation för ändrade utbetalningsregler för organisationsstödet med 5 milj. kr., men idrotten måste finna sig i att arbeta i samma hårda ekonomiska klimat som andra organisationer, och mot den bakgrunden har man inom idrotten anledning att känna sig nöjd med tilldelningen i budgetpropositionen.

I propositionen säger det föredragande statsrådet att idrotten har viktiga uppgifter i samhället, och han nämner särskilt idrottsrörelsens förmåga att

engagera ungdomen. I idéprogrammet Idrott 80 har idrottsrörelsen själv angett vilka grupper som behöver särskilt stöd, och bland dessa kan nämnas kvinnor, invandrare, handikappade och ungdomar inom ungdomsidrotten.

I sin interna anslagsfördelning tidigare år har också Riksidrottsförbundet prioriterat verksamheter riktade just mot dessa grupper.

Ett kärt debattämne internt inom idrottsrörelsen har varit idrottens kommersialisering, och ledningen för svensk idrott har noga följt utvecklingen på detta område. I oktober 1983 fastställde Riksidrottsstyrelsen riktlinjerna för samverkan mellan idrottsrörelsen och näringslivet. Denna samverkan går i korthet ut på att idrott skall äga rum på idrottens villkor och vara opåverkad av t. ex. reklamintressen. Jag betraktar det som en förolämpning mot de ideellt arbetande i idrottsförbund och klubbar när man påstår att arbetet med att skaffa resurser till idrotten via sponsorer är ett självändamål. Det är ett påstående som kan fällas endast av personer som står som främlingar utanför den levande idrotten.

För de motionärer som föreslår direkta statliga ingripanden i idrottsrörelsens verksamhet vill jag framhålla vikten av att idrotten står fri och obunden som ideell folkrörelse. Idrotten bör stödjas men inte styras, har varit målsättningen för det statliga stödet till idrotten, och den målsättningen bör bibehållas.

Herr talman! Efter dessa erkännansamma ord om regeringsförslaget och idrottsrörelsen måste jag starkt kritisera hanteringen av de anslagsäskanden som kommer från idrottsrörelsen och en del andra ideella organisationer. F. n. finns vissa organisationer av folkrörelsekaraktär som utan att tillhöra Riksidrottsförbundet ändå har påtvingats en administrativ anknytning till detta genom att statsbidraget för deras verksamhet fördelas via Riksidrottsförbundet. Dessa självständiga och från idrottsrörelsen fristående organisationer har att själva inlämna sina anslagsframställningar till regeringen, men Riksidrottsförbundet skall sedan yttra sig över framställningarna. I bl. a. idrottsutredningens betänkande Idrott åt alla och utredningen Bidrag till folkrörelser har berörda organisationer påtalat detta förhållande och ansett det felaktigt att Riksidrottsförbundet skall ha möjligheter att påverka dessa organisationers statsbidrag. Faran med denna handläggning är att det kan uppstå konkurrens mellan idrotten och andra former för friluftsliv och friskvård.

För den svenska idrottsrörelsen kan det inte heller vara eftersträvansvärt att sitta i denna dömande position. Det måste ligga vid sidan av deras egen verksamhet. I idrottens idévärld måste också ett sådant påtvingat beroendeförhållande vara främmande.

De fria organisationer som omtalas i detta sammanhang är Friluftsförbundet, Svenska pistolskytteförbundet, flera riksföreningar för främjande av ridning, Svenska livräddningssällskapet, Cykelfrämjandet, Sveriges fritidsfiskares riksförbund och Svenska båtunionen.

Granskningen av de fristående organisationernas anslagsäskanden och deras övriga beredning i regeringen kan mycket väl som förut ligga kvar hos jordbruksdepartementet. Omvägen över Riksidrottsförbundet är helt onö-

dig. För den ideella rörelsen i Sverige vore det välgörande om denna organisationsoformlighet snarast kunde avlägsnas. En organisationsförändring behöver inte heller vara någon utdragen och omständlig procedur.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan utom på den punkt jag nyss berört, där jag yrkar bifall till reservation 3.

Anf. 106 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! I motion 1652 har Hans Petersson i Hallstahammar och jag tagit upp två frågor som rör idrotten, nämligen de kommersiella inslagen i idrotten och överföring av tipsmedel till idrotten främst för att motverka de kommersiella intressena. Våra krav har följts upp av Eva Hjelmström i två reservationer till betänkandet.

Vi har i vår motion pekat på vad idrottsrörelsen är – en rörelse på massbasis, som kan vara positiv och ge utövarna gemenskap, kamratskap och vänskap. Idrotten kan också – jag säger kan – befördra folkhälsan.

Vad som händer just nu är att några av våra publika och massmediaintressanta idrotter och idrottsutövare kommer i allt större motsättning just till dessa ideal och till de sociala funktioner som idrotten bör ha. Elitutövarnas ställning inom idrotten främjar just de elitistiska inställningarna och föreställningarna. Pengarna står i centrum. Kamratskapet och gemenskapen kommer i andra hand. Idrottens kommersialisering håller på att ödelägga rörelsen som demokratisk massrörelse. Den fullgör alltså inte sin funktion som fostrare av ungdomen. – Så har vi sagt. Den fullgör dock denna funktion, men dessa inslag, som snedvrider idrottens huvudsyfte, hotar ändå på ett betänkligt sätt de ungdomar som utövar idrott.

Låt mig ta upp de publika idrotterna. Vad lär man sig av de massmediaintressanta idrotterna som tennis och utförsåkning i dag? Jo, att pengarna står i centrum, att man skall se ut på ett visst sätt. Det främjar naturligtvis hela den industri som finns kring idrotten och givetvis inte en sund breddidrott.

Jag läste i en idrottskrönika, som kan anses ha med dessa frågor att göra, att vår nye skidkung inte alls skulle ha några skrupler vad gäller pengar. Tag ut vad du kan, säger han. Dina sponsorer och andra tjänar ännu mer pengar på dig. – Med den inställningen hos våra elitidrottare, som skall vara förebilder för ungdomen, får vi också den ungdom inom idrotten som vi förtjänar.

Om vi ser på andra sporter finner vi att man inom barn- och ungdomsverksamheten har vissa rester av elitidrottens avigsidor. Vi ser också hur klubbarna får slita för att deras reklamvärde skall vara högt.

Vi hävdar också att de idrottsledare som måste värva sponsorer gör det därför att de av ideella skäl vill hålla i gång idrotten. Men egentligen tvingas de till en osund verksamhet som de inte skulle behöva hålla på med – det är en ren karusell.

Nu har för första gången anslaget till Riksidrottsförbundet räknats upp någorlunda. Men vi skall komma ihåg att de åskanden som ligger bakom denna höjning ändå är mycket återhållsamma.

Skall vi någon gång kunna bryta utvecklingen och få bort de kommersiella

inslagen måste samhället tillföra idrotten tillräckliga medel. Ett sätt är att ta av tipsmedlen – men då gäller det att riksdagen verkligen framställer de nödvändiga kraven på inriktning till Riksidrottsförbundet. Idrotten är en rörelse som själv beslutar om sin verksamhet, men vi har rätt att ställa vissa krav på inriktningen om vi skall lämna anslag, nämligen att Riksidrottsförbundet självt sanerar sin verksamhet vad gäller dessa osunda inslag.

En snabb utredning från regeringen och förslag om att idrotten skall få del av tipsmedlen i större utsträckning än nu – och vissa insatser från Riksidrottsförbundet – skulle säkert på ett verksamt sätt stävja de kommersiella inslagen inom idrotten. Den handske som Rune Ångström kastade till oss motionärer är bara en liten illustration av den syn som en folkpartist har på samhällsfrågor i allmänhet och idrotten i synnerhet. Det gäller att sko sig, att vara bäst och tjäna så mycket pengar som möjligt och att i huvudsak ge tusan i vad som händer med de breda lagren, ungdomarna och andra, som skall ta efter elitidrottarna.

Med det, herr talman, yrkar jag bifall till de två vpk-reservationer som är fogade till detta betänkande.

Anf. 107 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Herr Hagberg sade i sitt anförande att elitidrotten ödelägger idrottens idé. Han frågade även vad tennis och utförsåkning och exponering- en av dessa idrotter i t. ex. TV – han nämnde också Gunde Svan – kunde ge idrotten för behållning. Jag tror att jag kan svara på den frågan.

För många pojkar och flickor innebär elitidrottsmännen en stor inspirationskälla när det gäller att själv syssla med idrott. De tränar tennis mot ladugårdsväggar och på andra ställen där det är möjligt att bedriva tennis i enklare former. De åker utförsåkning i små backar och försöker efterlikna sina idoler. De har mycket roligt, och det ger dem avkoppling och en inriktning mot en fysisk fostran, som de har nytta av senare i livet.

Det är fel att säga att det för oss som tycker att tävlingsidrotten har ett berättigande bara handlar om att sko sig och att vara bäst. Påståendet att tävlingsidrotten inte skulle befordra kamratskap är också fel. Jag önskar att herr Hagberg fick träffa kamraterna i det svenska landslaget i utförsåkning och erfara den starka känsla av gemenskap som där finns och den glädje som man delar när någon av kamraterna har framgång.

Jag tror att den delade glädjen och gemenskapen finns på alla nivåer inom idrotten, vare sig det rör sig om elitidrotten, breddidrotten eller den stora motionsidrotten. Det är idrottens verkliga behållning.

Anf. 108 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Eftersom även jag är en vän av tävlingsidrott vill jag säga att det inte är elitidrottarna som jag har kastat mig över, utan dem som exponerar elitidrotten. Jag nämnde inte Gunde Svan, men eftersom både Rune Ångström och jag läser idrottskrönikor vet vi vad det handlar om. I denna kommersiella cirkus säger idrottsskribenter till Gunde Svan: Sponsorererna tjänar så mycket på dig så det kan du också göra. En sådan förebild är

illavarslande för hela den fortsatta idrottsverksamheten.

Hela denna karusell bestämmer vad som skall synas i massmedia. Den har en sådan betydelse att den kan slå undan andra kulturinslag, som i dag flyttas hur som helst. Idrotten har en oerhörd tyngd genom sitt mycket stora kommersiella värde.

Ungdomarna åker inte bara utför litet grand, och de slår inte bara tennisbollar mot ladugårdsväggar. De växer upp och tar del av hela den industri som finns kring tennis, utförsåkning och alla andra idrotter. Det är inte för intet som kända landslagsledare varnar för utvecklingen inom tävlings- och ungdomsidrotten, som de tycker har fått alltför starka inslag av kommersiella krafter. Därmed har också tävlingsmomenten för ungdomar ökat på ett helt felaktigt sätt. Det borde vara någonting att tänka på också för Rune Ångström. Tävlingsidrotten har goda sidor – t. ex. att den stimulerar till breddidrott – men också många negativa sidor. Det är dem som vi vänder oss emot.

Anf. 109 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag vill bara kort säga till Lars-Ove Hagberg att det är klart att det förekommer överdrifter inom idrotten. Men jag räknar inte till överdrifterna att en del av våra ungdomar når den höga idrottsliga nivån att de kan verka som förebilder för andra ungdomar, som sedan stannar på ett lägre plan. Den stimulans och inspiration som dessa s. k. stjärnor utgör för ungdomen är viktig att ta till vara i det idrottsliga sammanhanget.

Ledare och funktionärer inom idrottsrörelsen har uppgiften att se till att idrotten hålls inom rimliga gränser och lever upp till det ideal som idrottsrörelsen har gjort till sitt, dvs. att ge motion och friskvård, gemenskap och kamratskap. Det är idrottens innersta idé, och den tycker jag att den svenska idrottsrörelsen mycket väl lever upp till.

Anf. 110 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Naturligtvis skall elitidrotten stimulera till breddidrott och utövarna av elitidrott vara förebilder. Men det är just förebilderna som är det negativa i dagens läge.

Det skall vara inom rimliga gränser, säger Rune Ångström. Det är precis vad vi motionärer tycker. Men de kommersiella krafterna har överträtt dessa gränser för länge sedan. Därför måste någonting göras, och vi här i Sveriges riksdag som delar ut anslag måste sätta upp ett varningens finger och säga åt Riksidrottsförbundet: Ta er i akt, sanera de förhållanden som råder med kraft, annars vet vi inte alls var vi hamnar i fortsättningen!

De idrottande själva vill kanske inte bidra till den negativa bilden, utan det är svansen av sponsorer och andra krafter som skapar den negativa bilden av elitidrotten. Den måste vi ta bort. I annat fall kommer utvecklingen att bli sådan att hela rörelsen domineras av ekonomiska intressen.

Det är väl känt, så det måste väl Rune Ångström veta, att klubbar och enskilda i dag är helt beroende av vilka sponsorer de kan få fram för att över

huvud taget kunna utöva idrott. Vi vet också att i det läget kan både barn och ungdom komma i kläm då det gäller motionsidrott och annan verksamhet.

Nr 117

Onsdagen den
4 april 1984

Andre vice talmannen anmälde att Rune Ångström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Stöd till idrotten

Anf. 111 ANDERS NILSSON (s):

Herr talman! Årets budgetproposition innehåller för idrottens del en mycket kraftig uppräknig av anslaget med över 26 miljoner. Skälet till denna ökning är de viktiga uppgifter idrottsrörelsen har i vårt samhälle. Idrottsrörelsen engagerar stora grupper av människor i alla åldrar, och särskilt betydelsefull är dess förmåga att aktivera stora ungdomsgrupper. Idrott, motion och rekreation har stor betydelse för friskvårdsarbetet, och det ligger ett särskilt värde i idrottens karaktär av folkrörelse.

I budgetpropositionen sägs därför att det bör ges möjlighet till fortsatta insatser för att aktivera fler människor i olika former av idrott. Speciellt nämns åtgärder för att engagera fler kvinnor, handikappade och invandrare. Dessa grupper har hittills varit underrepresenterade inom idrotten. Behovet av en ökad ledarutbildning påtalas, liksom ytterligare åtgärder för att stimulera ungdomarnas idrottsutövande.

Denna inriktning står i överensstämmelse med idrottsrörelsens egna mål, senast formulerade i idéprogrammet Idrott 80. Det mål som formuleras i programmet är att två miljoner svenskar som idrottade 1980 skall bli tre miljoner 1990. Det är ett djärvt mål. Förutsättningen för att det skall uppnås är att idrotten behåller sin karaktär av folkrörelse. Gruppen av idrottsutövare på elitnivå blir inte särskilt mycket större – det är de stora grupperna av deltagare på klubbnivå, motionsidrott och liknande som kan ge tillskottet.

För att nå målet har Riksidrottsförbundet utarbetat handlingsprogram för kvinno- och handikappidrott och aktiviteter för invandrare liksom handlingsprogram för att öka ungdomsidrotten, där man speciellt har inriktat sig på att behålla fler ungdomar aktiva när de kommer högre upp i tonåren. Korpen har ytterligare ökat sin stora verksamhet. Jogging, "gympa", Friskis & Svettis samt pensionärgymnastik är andra aktiviteter som ökar. Några säkra uppskattningar av hur långt man kommit mot målet finns inte i dag, men en säker gissning är att antalet utövare har ökat en bit över de 2 miljoner som fanns 1980.

Ledarutbildningen är en annan förutsättning för att man skall lyckas. Även på det området görs omfattande insatser.

Den stora omfattning som bredd- och motionsidrotten har och den målmedvetna satsning som görs på dessa områden glöms ofta bort i diskussionen om idrotten som folkrörelse. Det är synd, för – elitidrotten i all ära – det är den omfattande bredden, de små klubbarna och de många människornas lust till fysisk aktivitet som är idrottens nerv och som ger den dess stora berättigande i samhällslivet.

I motion 1652 från vpk begär motionärerna att riksdagen hos regeringen skall hemställa om åtgärder för att motverka kommersialismen enligt de

riktlinjer som dras upp i motionen. Det kravet har förts fram åtskilliga gånger från vpk:s sida. Debatten är inte ny. Den har inte minst uppmärksamats av idrottsrörelsen själv.

Naturligtvis finns det skäl för både samhället och idrottsrörelsen att vara uppmärksamma på utvecklingen av de kommersiella företag vars verksamhet huvudsakligen består i att vara mellanhänder och förmedlare av tjänster och pengar mellan näringsliv och organisationer. Det är angeläget att näringslivets stöd i mesta möjliga mån kommer idrotten till godo. Men stödet måste utformas så att idrotten bevarar sin ställning som en fri och självständig folkrörelse.

En inte önskvärd utveckling kan motverkas genom att Riksidrottsförbundet aktivt engagerar sig i hur de ekonomiska förbindelserna mellan idrotten och näringslivet utvecklas. Så sker också. Förutom de ställningstaganden som gjordes i samband med Idrott 80 har Riksidrottsförbundet i oktober 1983 beslutat utarbeta riktlinjer för samverkan mellan idrottsrörelsen och näringslivet.

I kammardebatten om idrotten förra året betonade vi från utskottsmajoritetens sida den självständiga ställning som idrottsrörelsen har. Det finns anledning att än en gång poängtera detta förhållande. Det är givet att idrottsrörelsen själv måste fatta de avgörande besluten i dessa frågor. En grundläggande värdering, som den uttalats av idrottsrörelsen, är att ekonomiskt stöd från näringslivet inte får innebära att idrottsorganisationerna uppger sitt ansvar när det gäller att ensamma styra idrottsverksamheten.

I samma motion önskar vpk en snabbutredning om användningen av tipsmedlen inom idrotten. Syftet är att tipsmedlen – efter avdrag för vinster och omkostnader – på sikt skall gå till idrotten.

Utskottet avstyrker förslaget. Skälet är enkelt. Det har från idrottsrörelsen inte uttalats några önskemål i den riktning som motionärerna föreslår. Det finns också anledning att påpeka att tipsmedlen liksom inkomsterna från andra liknande verksamheter – trav, lotto och penninglotteri, för att ta några exempel – går in i statskassan. Anslag till folkrörelserna fördelas på grundval av äskanden och krav efter en prövning av sakinnehållet och med hänsyn till de resurser som samhället förfogar över. Att specialdestinera vissa pengar till ett bestämt ändamål är en metodik som vi har försökt att undvika.

Herr talman! Jag yrkar avslag på de yrkanden som framförts i motion 1652.

I reservation nr 3 förordar företrädare för folkpartiet och moderaterna att främjandeorganisationernas anknnytning till Riksidrottsförbundet vad gäller bidragsgivning upphör.

Rune Ångström sade att det är Riksidrottsförbundet som svarar för fördelningen av bidragen. Det är på det sättet att Riksidrottsförbundet lämnar ett förslag till fördelning, men regeringen gör fördelningen i regleringsbrevet.

Skälet för den förändring som reservanterna önskar är bl. a. att det finns risk för att en viss konkurrens kan uppstå mellan idrotten och andra former för friluftsliv och friskvård.

Ironiskt nog är ett av skälen för den nuvarande ordningen av liknande

karaktär. Beröringspunkterna mellan flertalet av de utanför Riksidrottsförbundet stående organisationerna och en del av specialförbunden är så många att det finns klara fördelar med nuvarande regler. Exempel på sådana beröringspunkter finns inom ridsporten, inom cykling och skidåkning, och Korporationsidrottsförbundet har många aktiviteter med anknytning till främjandeorganisationerna.

Från utskottets sida har man vid tidigare tillfällen pekat på den roll som regeringens representanter i Riksidrottsförbundets styrelse har. En av deras huvudsakliga uppgifter är att bevaka främjandeorganisationernas intressen. Enligt vad jag inhämtat har det varit sed att styrelsen vid bidragsfördelningen tagit hänsyn till de bedömningar som regeringens ombud gjort beträffande anslagen. Utskottet anser för sin del att det mesta talar för ett bevarande av den nuvarande ordningen. Jag yrkar därför avslag även på reservation 3.

Avslutningsvis vill jag, herr talman, konstatera att regeringen i och med årets budgetproposition gör en ordentlig satsning på idrottsrörelsen. Speciellt markerad blir denna satsning mot bakgrund av den strama budgetbehandling som kommit många andra områden till del. Orsaken är givetvis det stora värde som ligger i idrottsrörelsens verksamhet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga tre reservationer.

Anf. 112 RUNE ÅNGSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Anders Nilsson yrkar avslag på reservation nr 3, där vi framför önskemål om en annan ordning då det gäller hanteringen av anslagen. Jag måste fråga Anders Nilsson: Kan det vara riktigt att från idrottsrörelsen fristående organisationer skall falla under den domvärjo som Riksidrottsförbundet utgör i det här fallet?

Jag tillhör själv Riksidrottsförbundet och den aktiva idrottsrörelsen, men jag kan inte finna något som helst skäl att vi i idrottsrörelsen skall sitta och granska dessa fristående organisationers anslag och ge förslag till regeringen i det fallet. Det är trots allt så att vi konkurrerar om samma pengar, och då bör naturligtvis andra instanser sköta om den granskningen. Detta har två statliga utredningar konstaterat i sina betänkanden. Även riksdagens revisorers yttrande om detta har gått i samma riktning. Jag tycker att det är dags att denna frigörelse, som också måste gagna riksidrottens idévärld, snarast möjligt kommer till stånd. Låt dessa organisationer lämna in sina anslysrkanden och få dem bedömda av neutrala parter.

Anf. 113 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Anders Nilsson och jag kanske inte i grunden har så skilda uppfattningar om hur idrott skall bedrivas och om vad vi bör se till inte skall finnas inom idrotten. Vi vill nog satsa på breddidrotten och se elitidrotten som en stimulerande faktor i det hela.

Men litet fundersam kan man naturligtvis bli över utskottets ställningstagande. Utskottet förlitar sig tydligen helt på nuvarande situation. Den verklighet vi lever i i dag är den, att det redan gått så långt att det finns grovt

felaktiga inslag i idrotten. Anders Nilsson tror att idrottsrörelsen själv kan hävda sin frihet och självständighet mot dessa krafter utan några nämnvärt ökade ekonomiska anslag. Men just den ekonomiska faktorn utanför idrotten och dess möjligheter att föra in massor med kapital i idrotten gör ju att de kommersiella intressena blir mycket starka. I längden kanske inte ens idrottsrörelsen i sin helhet kan stå emot, och då kommer den att försvinna som en demokratisk folkrörelse. Det är den faran man ser komma allt närmare när man noterar vilka intressen det är som finns med i bilden.

Det är inte något nytt påfund att tipsmedlen skall gå till idrotten. Den tanken hade man redan för 30–40 år sedan. Den tanken borde ha fullföljts redan under den första efterkrigstiden. Om tipsmedlen redan då hade börjat tillföras idrotten, kunde detta ha blivit en faktor som skulle ha motverkat de kommersiella intressena.

Men det är framför allt viktigt att idrottsrörelsen själv på alla sätt motverkar dessa intressen och begär hjälp i de strävandena. Bara det förhållandet att man inte har begärt hjälp inger mig oro för att det kanske inte är så bra ställt inom idrottsrörelsen.

Anf. 114 ANDERS NILSSON (s) replik:

Herr talman! Till Lars-Ove Hagberg vill jag säga att en av skillnaderna mellan vpk:s och vår syn är att vi har en mycket stor tilltro till idrottsrörelsens förmåga att som folkrörelse klara de här problemen. Ett led i arbetet härför är att Riksidrottsförbundet nu har beslutat om en översynsutredning, där en av målsättningarna är att skärpa folkrörelseprofilen samt öka folkrörelseinflytandet och demokratin. På grundval av den målsättningen avser man att lägga fram förslag om organisatoriska och vissa andra förändringar som syftar till effektivitet i arbetet.

Idrottsrörelsen är alltså medveten om de problem som finns och tar de initiativ som den bedömer vara nödvändiga med hänsyn till förhållandena.

Vad gäller samhällets stöd till idrotten vill jag säga att detta inte enbart består av det stöd som vi diskuterar här i dag och som uppgår till knappt 200 milj. kr. Det består till mycket stor del också av stöd som den får via kommunerna, både till verksamhet och till investeringar. Primärkommunernas totala utgifter för fritidssektorn beräknas vara ungefär 3 miljarder kronor, och en stor del av detta går till idrotten. Därtill kommer landstingens bidrag. Man kan utan vidare konstatera att idrottsrörelsen, försiktigt sagt, i jämförelse med andra folkrörelser icke är missgynnad.

Till Rune Ångström vill jag säga att jag i mitt anförande pekade på de starka beröringspunkter som i vissa fall finns mellan främjandeorganisationerna och specialförbunden och att det bör vara vettigt att ha en någorlunda samordnad bidragsgivning. De olika verksamheter det gäller tangerar varandra på många sätt.

Anf. 115 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Skillnaden mellan utskottsmajoriteten och vpk skulle alltså vara att utskottsmajoriteten hyser tilltro till idrottsrörelsen och välkomnar

den översynsutredning som denna nu tillsatt bl. a. för att hävda sitt demokratiska sinnelag. Det är bra att den gör detta, men vad jag befarar är att idrottsrörelsen själv underskattar betydelsen av de yttre ekonomiska faktorer som den påverkas av. Därför tycker jag att samhället har ett ansvar för att se till att idrotten tillförs medel som motverkar de kommersiella inslagen. Det borde vi egentligen vara överens om.

Av dagens utveckling framgår helt klart att idrottsrörelsen har en mycket stor uppgift i att sanera den situation som redan uppkommit och som karakteriseras av de kommersiella krafternas intåg.

Anf. 116 ANDERS NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bemöta den senaste repliken med att säga att om vpk:s företrädare anser att idrottsrörelsen underskattar de kommersiella krafternas inverkan, tror jag å min sida att vpk är helt fixerat vid dessa krafter styrka och totalt undervärderar idrottsrörelsens förmåga att stå emot dem.

För de flesta idrottsutövare är de villkor som präglar elitverksamheten inget som har med deras vardag att göra. De idrottar oftast under enkla förhållanden och utövar sin idrott därför att det är ett nöje för dem, därför att det ger samvaro och kamratskap och kanske därför att det är hälsosamt. Det är den idrottsverksamheten som vi skall slå vakt om. Jag tror att denna utövarnas djupa upplevelse av idrotten som fysisk aktivitet och friluftsvksamhet gör att vi kan ha full tilltro till idrottsrörelsens förmåga att hävda sig gentemot de kommersiella krafterna.

Anf. 117 MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Jag vill ytterligare understryka det positiva i budgetpropositionen vad gäller anslaget till idrottsrörelsen. Regeringen har – som de andra talarna har berört – föreslagit en stor ökning av anslaget till idrottsrörelsen, vilket utskottet givetvis tillstyrker, och det är idrottsrörelsen väl värd.

Idrottsrörelsen är en stor och aktiv folkrörelse. Den engagerar många människor ur alla samhällsgrupper och har därmed en bredd på sin verksamhet som är värd att ta efter av många andra. Visst finns det negativa inslag, som vi har debatterat här tidigare. Men idrottsrörelsen tar själv på sig ett ganska stort ansvar för att motarbeta dessa inslag.

Det samhällsarbete som består i att engagera bl. a. barn och ungdomar i en meningsfull fritidssysselsättning och propagandan för ett sunt och friskt leverne gör idrottsrörelsen till en viktig och vital del av vårt samhälle. Därför har också regeringen kunnat öka anslaget, och det får ses som ett uttryck för den vikt socialdemokratin fäster vid just idrottsrörelsen.

I propositionen stryks också under att särskilda insatser bör göras för att få med i dag underrepresenterade grupper som kvinnor, invandrare, handikappade och ungdomar i framför allt tonåren.

Vad gäller kvinnoidrotten, som också berörs i en moderatmotion, vill utskottet understryka vikten av att få med fler kvinnor, både som ledare och som idrottsutövare. Inom Riksidrottsförbundet och dess specialförbund

bedrivs i dag ett stort arbete för att få med fler kvinnor. Under 1983 antogs bl. a. fyra rapporter om detta, vilka moderatmotionen är en duktigt gjord sammanfattning av. För i år anslås 800 000 kr. till extra insatser för kvinnoidrotten, förutom det ordinarie arbete som bedrivs inom specialförbunden. Jag, som ett av regeringens ombud, ser det som en viktig arbetsuppgift att bevaka just denna del av idrottsrörelsen. En annan viktig arbetsuppgift är att bevaka de utanförstående organisationernas intressen. Detta är också rätt väg att bedriva arbetet på, nämligen inom idrottsrörelsen. Det bör inte vara på det sättet som sägs i moderatmotionen, att regeringen skulle uttala hur man skulle gå till väga. Vi har stor tilltro till idrottsrörelsens eget intresse av att nå ut till fler tjejer, och vi vill också stödja det arbetet. Det stödet handlar om attityder, men det handlar också om resurser. Det är lätt för moderaterna att skriva vackra tankar i en motion. Att sedan i andra änden föreslå en kraftig minskning av t. ex. aktivitetsstödet till ungdomsorganisationerna – vilket skulle drabba idrottsrörelsen och därmed dess strävan att nå fler unga tjejer – det är att tala med kluven tunga.

Herr talman! Det har redan hänt mycket positivt på tjejsidan. Kvinnofotbollen är t. ex. i dag vår näst största bollsport i hela landet. Det är bara den manliga fotbollen som har fler utövare. Fler unga tjejer blir också aktiva i dag, och nu gäller det för idrottsrörelsen att få behålla dem som aktiva och att nå ännu fler. Då behövs resurser både lokalt och centralt, liksom en vilja att satsa på detta. Den viljan har idrottsrörelsen.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till kulturutskottets hemställan i dess helhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (tipsmedlens användning inom idrotten)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för reservation 1 av Eva Hjelmström. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (kommersialismen inom idrotten)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 16 för reservation 2 av Eva Hjelmström. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (det statliga stödet till främjandeorganisationerna)

Utskottets hemställan bifölls med 203 röster mot 94 för reservation 3 av Ingrid Sundberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

21 § Anslag till grundskolor, m. m.

Nr 117

Onsdagen den
4 april 1984

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1983/84:18 om anslag till grundskolor samt särskilda åtgärder på skolområdet (prop. 1983/84:100 delvis).

*Anslag till
grundskolor,
m. m.*

Anf. 118 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande 1983/84:18, som nu är uppe för beslut i kammaren, behandlas anslagsfrågorna beträffande grundskolan. Jag vill i mitt inlägg kommentera de reservationer som vi moderater har fogat till betänkandet utom vad gäller reservation 14, som Gunnar Hökmark senare tar upp.

I vår partimotion till årets riksdag om skolpolitiken framhåller vi att det för högstadiееleverna är nödvändigt med en större differentiering av tillvalen och också en ökad andel tid för tillval. Elever är olika, har olika intresseinriktningar och skall i skolan ges möjlighet att utvecklas maximalt utifrån sina egna förutsättningar och önskemål. Därför är det beklagligt att utskottsmajoriteten inte går med på vårt förslag att genomföra det beslut som riksdagen tidigare har fattat om att utöka timantalet i basresurserna i årskurs 9 med 4 veckotimmar fr. o. m. nästa läsår för att stärka tillvalet. Utskottsmajoriteten följer i stället föredragandens förslag i budgetpropositionen att inte genomföra utökningen.

Vi yrkar i vår reservation 4 en höjning av grundskoleanslaget med 28,9 milj. kr. för att eleverna skall få större möjligheter till ytterligare tillval i årskurs 9. Jag yrkar bifall till reservation 4.

I reservation 5 tar vi upp kostnaderna för de fria aktiviteterna under den samlade skoldagen. Det är värt att notera att den dåvarande regeringen klart uttalade i kompletteringspropositionen 1980/81:150, bil. 2, att ett genomförande av den samlade skoldagen skulle ske under förutsättning att det totalt inte innebar någon utökad resursanvändning. Det måste få ankomma på kommunerna att avgöra hur man ser på betydelsen av en samlad skoldag. Anser man i en kommun att de fria aktiviteterna under en samlad skoldag är värdefulla, bör kostnaderna för dem, vad avser det statliga stödet, täckas inom ramen för förstärkningsresursen. Vi föreslår i enlighet med våra tidigare ställningstaganden att det statliga bidraget till samlad skoldag avvecklas. Jag yrkar bifall till reservation 5.

Herr talman! Hemspråksreformen har nu varit i kraft i sex år i grund- och gymnasieskolan. Erfarenheterna visar att det behövs en rationellare organisation av hemspråksundervisningen. Det är viktigt att undervisningen ger resultat i proportion till de resurser som satsas. Hemspråksundervisningen skall ge eleverna en språklig identitet, som är nödvändig för barnens begreppsbildning och abstrakta tänkande. Vi moderater anser att insatserna bör koncentreras till de lägre åldrarna, till hemspråksträningen i förskolan och hemspråksundervisningen på låg- och mellanstadiet. Självfallet bör resurser för nytillkommande invandrarelever på de högre stadierna finnas kvar för stödundervisning i svenska och för studiehandledning i hemspråk.

Den främsta utgångspunkten för rätten till hemspråksundervisning och hemspråksträning måste vara regeln att hemspråket skall vara det språk som regelbundet talas i hemmet. I debatten om hemspråksundervisningen tenderar man ofta att glömma bort barnens föräldrar. De måste betraktas som barnens viktigaste hemspråkslärare. Det borde också vara möjligt för invandrарorganisationerna att ta över delar av hemspråksundervisningen. Ett ökat stöd till fristående skolor skulle dessutom innebära större möjligheter för minoriteter – t. ex. finska invandrare – att bedriva undervisning på det egna modersmålet.

Med en förändring i dessa riktningar borde hemspråksundervisningen kunna organiseras rationellare med bättre resultat och en besparing på 85 milj. kr. åstadkommas under nästa budgetår.

Utskottet avvisar de förslag till reformer som vi har förordat i våra motioner 1983/84:2016 och 2097 med hänvisning till den fortsatta beredningen av språk- och kulturarvsutredningens förslag. Vi reserverar oss mot detta, och jag yrkar bifall till reservation 11.

I vår reservation nr 16 yrkar vi avslag på propositionens förslag om ytterligare medel till lokalt utvecklingsarbete på lågstadiet. Vi anför i vår motion 2097 att det är andra åtgärder än ytterligare bidrag som behövs för att lösa lågstadieproblemen. Huvudfrågan är inte resurser utan hur verksamheten skall organiseras i förskola och skola för att barnens utveckling skall stimuleras på bästa sätt under den period av deras liv då viljan och förmågan till medveten inläring och imitation är som störst. Jag yrkar bifall till reservation 16.

Herr talman! SÅS-anslaget – dvs. anslaget till särskilda åtgärder på skolområdet – var tänkt som ett speciellt anslag att fördelas av länskolnämnderna till särskilda insatser i skolor och klasser som var i behov av sådana. Efter hand har nya komponenter i reglerna för resurstilldelning ur detta anslag tillkommit. Föredragande statsråd säger själv i årets budgetproposition att det finns ”risk för att fördelningen blir så komplicerad att anslaget förlorar i överskådlighet”. En översyn av reglerna för fördelningen aviseras också.

Enligt vår mening är det osäkert om en sådan regelöversyn kan leda till att den ursprungliga avsikten med anslaget kan uppnås. Anslaget har uppenbarligen av länskolnämnderna fördelats tämligen jämnt mellan kommunerna och även inom kommunerna. Risken är stor att resultatet av en regelförändring blir en än mer godtycklig fördelning av anslaget.

Vi föreslår i vår motion 2097 att SÅS-anslaget upphör fr. o. m. nästa budgetår och ersätts av två nya, specialdestinerade anslag, dels ett om 100 milj. kr. till Bidrag till handikappade elever med särskilda behov inom skolväsendet, dels ett anslag, Extra bidrag till studie- och yrkesorientering, om 5,2 milj. kr. Vidare anser vi att 45,5 milj. kr. skall tillföras förstärkningsresursen under grundskoleanslaget.

Utskottets majoritet avstyrker våra förslag med motiveringen att riksdagen inte bör föregripa översynen av anslaget. Vi reserverar oss mot detta, och jag yrkar bifall till reservationerna 18 och 19.

Regeringen presenterar i budgetpropositionen förslag i syfte att stärka svenskämnets ställning i grundskolan. Förslagen är välkomna, men vi moderater anser dem otillräckliga. Det behövs ett samlat åtgärds paket för att ge svenskämnet det innehåll och den kvalitet som behövs. Det är viktigt att eleverna redan i lågstadiet ges en god språklig grund att bygga vidare på. Kompletterande undervisning skall ges de elever som har svårigheter.

Svenskämnet har – särskilt på högstadiet – blivit något som kan karakteriseras som en restpost. Dit har förts många av de nya moment och kunskapsområden som skolan har blivit ålagd att ansvara för. Så har t. ex. grunden för all språkinläring – grammatiken – kommit att bli ett av ca femtiotalet moment inom ämnet som skall behandlas på högstadiet.

En koncentration av stoffmängden inom svenskämnet är nödvändig. Grammatik- och litteraturstudier måste få högre prioritet. Inte minst är det viktigt att eleverna får studera och uppleva svensk litteratur, bl. a. för att hålla vårt kulturarv levande. På köpet förbättras också elevernas kunskaper om svensk historia och svenska levnadsförhållanden, och deras språkkänsla och stilistiska förmåga stärks.

Utöver de åtgärder som vi föreslår i vår motion och i reservation 23 måste svenskämnet få ett utökat timtal. Jag yrkar bifall till reservation 23.

Slutligen, herr talman, några kommentarer till reservation 24. Där framför vi vår syn på utformningen av reglerna för tillvalskurserna. I dessa regler sägs att tillvalsämnen skall utformas så, att de kan förväntas få en könsmissigt jämn rekrytering.

Detta har tydligen lett till att tillvalskurser i vissa fall helt enkelt inte anordnats, därför att de lockat endera könet mest. En regel som kan ges en så snäv tolkning är ingen bra regel, och därför bör den avskaffas. Den är inte heller nödvändig, eftersom jämställdhetsarbetet skall genomsyra skolans hela verksamhet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 24.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 119 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Till det här betänkandet har fogats en lång rad reservationer, men jag kommer i huvudsak att uppehålla mig vid frågorna om ett förändrat statsbidragssystem och konsekvenserna av detta samt grundskolans vikarier.

Vid vår debatt här i kammaren den 15 december förra året, med anledning av regeringens besparingsproposition, blev vi i centern häftigt angripna för vårt förslag om ett förändrat statsbidragssystem – ett statsbidragssystem som bör vara dels elevrelaterat, dels mer schabloniserat än det nuvarande och som ger en högre grad av frihet till de enskilda kommunerna att anpassa resursanvändningen till de lokala förhållandena. Främst var det naturligtvis regeringspartiet som stod för angreppen, men man var ivrigt påhejad av såväl folkpartisterna som moderaterna.

Vi har återkommit med vårt förslag nu i samband med budgetpropositio-

Onsdagen den
4 april 1984

*Anslag till
grundskolor,
m. m.*

nen. Och där, i budgetpropositionen, kan man bl. a. läsa följande:

”Regeringen har ---- uppdragit åt SÖ att se över statsbidragssystemet för grundskolan. Utgångspunkten skall därvid vara att undersöka om det är möjligt att hitta ett system som innebär ytterligare förenklingar och schabloniseringar. --- En ytterligare utgångspunkt för SÖ är att också ett mer schabloniserat system så långt det är möjligt skall ta hänsyn till den faktiska skolstrukturen i en kommun.”

Nu är förslaget inte längre så föraktligt, ty nu är det fäst på pränt i regeringens egen proposition. Naturligtvis är vi inte ledsna för att regeringen tar intryck av våra förslag och låter dem återkomma som sina egna, ty det börjar faktiskt bli en ganska trevlig vana. Däremot vore det kanske välbetänkt att vara något mer försiktig med kritiken i det första skedet – innan man vet om man skall göra förslagen till sina egna. Vi har kompletterat vårt förslag med ett krav på en garantiregel för små skolenheter. Nyttan och nödvändigheten av att kunna bevara de små skolenheterna är väl vid det här laget oomtvistade, men det nuvarande statsbidragssystemet har dess värre den effekten att små skolenheter slås ut, nära nog automatiskt. I avvaktan på ett nytt statsbidragssystem behövs det alltså en sådan garantiregel som gör det möjligt för länskolnämnderna att göra undantag från det strikta basresurstänkandet, när skolenheten har en sådan betydelse för orten eller den omgivande bygden, att en nedläggning innebär en allvarlig försämring av samhällsservicen.

En övergång till ett mer schabloniserat statsbidrag ger onekligen vissa möjligheter till besparingar genom lägre transfereringar från staten till kommunerna. För centern är detta en tänkbar möjlighet endast under den givna förutsättningen att en betydande del av besparingen förs över till det kommunala skatteutjämnningssystemet för att säkerställa tillräckliga resurser i de ekonomiskt svagare kommunerna. Detta är ett ovillkorligt rättvisekrav. Därför har vi i vår motion föreslagit att det fortsatta beredningsarbetet skall ske i nära samverkan med den kommitté som har till uppgift att se över den kommunala skatteutjämnningen.

Ett nytt statsbidragssystem måste därutöver fylla två krav, som inte tillgodoses i det nuvarande. Någon måste få ett totalansvar för skolans ekonomi. I dag bollas det ansvaret fram och åter mellan staten och kommunerna – det kommer vi att märka i den följande debatten om vikariekostnaderna. Dessutom måste planeringsperioderna bli längre. I dag sker fördelningen av resurser vid olika tillfällen och alldeles för kort tid före skolstarten. Kommunerna måste få besked om hela resurstillgången i ett mycket tidigare skede och ges möjligheter att överblicka fleråriga planeringsperioder. Då kan vi undvika en del av ryckigheten i skolans planering och på det sättet också bidra till att ge skolan bättre arbetsro.

Låt mig så gå över till frågan om skolans vikarier och då inledningsvis slå fast några grundläggande fakta. Vi har skolplikt i det här landet, vilket innebär att eleverna har skyldighet att infinna sig i skolan. I konsekvensens namn bör de då också ha rätt att kräva undervisning under tiden de är där och inte enbart tillsyn. Vi har också varit överens om att läsåret skall omfatta

minst 178 dagar och att undervisningen endast får inställas vid ett begränsat antal tillfällen, som är noga reglerade i skolförordningen. I övrigt skall det bedrivs undervisning.

Redan i höstas, när vi debatterade den här frågan första gången, i samband med besparingspropositionen, hade jag anledning att uttrycka förvåning över att moderaterna och folkpartiet så aningslöst kunde ställa upp för detta miserabla besparingsförslag, som i allra högsta grad går ut över skolans kvalitet. Hur kan moderata samlingspartiet, som i alla möjliga och omöjliga sammanhang talar om vikten av kvalitet i undervisningen, acceptera att undervisning byts ut mot tillsyn? Hur kan folkpartiet, som i detta betänkande pläderar för att byta ut skolans fria aktiviteter mot timplanebunden verksamhet, acceptera att undervisning – som i allra högsta grad är timplanebunden – byts ut mot tillsyn av ”annan personal”?

Än mer förvånad blir man då man läser utskottsmajoritetens motiveringar för besparingen på vikarieanslaget och för att avslå centermotionen. Hela det stycket i betänkandet byttes f. ö. ut just vid justeringstillfället, så det kanske förhåller sig så att inte alla som nu ingår i utskottsmajoriteten har fullt klart för sig hela innebörden i det man beslutade. Men än finns chansen att tänka om, och jag skall därför granska de olika argumenten vart för sig.

Det första argumentet bygger på principen om arbetsenheter och arbetslag och förutsätter att lärarna inom arbetsenheten tar på sig ett gemensamt ansvar även för den klass där läraren är borta. Det låter ju bra, men det innebär i praktiken att inte bara en klass blir lidande därför att det saknas vikarier, utan också de övriga klasserna i arbetsenheten – om det nu finns arbetsenheter och arbetslag över huvud taget. Det gör det ju inte vid alla skolor, av olika skäl; dels därför att man inte vill arbeta på det sättet, dels därför att skolenheten är så liten att det inte är möjligt eller nödvändigt att organisera arbetet så.

Vad tycker Birgitta Rydle om det argumentet? – så många gånger som hon stått här i kammaren och talat för lärarnas frihet att slippa arbeta i arbetsenheter. Men då gällde det förstås att argumentera emot en integrerad undervisning och inte för att försvara en dålig besparing.

Det andra argumentet är att använda skolledarna som vikarier. ”Redan nu är det ganska vanligt att skolledarna fullgör sin tjänstgöringsskyldighet som vikarier”, säger majoriteten. Jo, det förekommer säkert till en del. Men då är ju den resursen redan ianspråktagen och kan inte fylla även ett nytillkommande behov. F. ö. är många skolledare ämnesspecialister och har valt att schemalägga sin undervisning just till detta ämne, och därigenom är en stor del av tiden tagen i anspråk.

Dessutom hoppas jag att Georg Andersson är medveten om att den allra vanligaste situationen ute i landet är att det ingår tre fyra olika skolenheter i ett rektorsområde med ett inbördes avstånd på flera mil. Skolledaren kan då rimligen inte undervisa på mer än en skola.

Det tredje argumentet är en flexibel användning av befintliga resurser för undervisning, och då blir min fråga till Georg Andersson: Vad är det för resurser? Såvitt jag kan förstå avses förstärkningsresursen och resursen för

*Anslag till
grundskolor,
m. m.*

specialundervisning. Om så är fallet skall man klart säga ifrån, att här tar man resurser från den grupp elever i skolan som man eljest säger sig vilja slå vakt om, nämligen de som redan nu har det svårast i skolan. Då medverkar man till att öka riskerna för utslagning och för att ännu fler elever lämnar grundskolan med ofullständiga kunskaper.

Det fjärde argumentet är att skolans övriga personal kan användas. Därmed har man klart sagt att det inte är fråga om undervisning utan endast om tillsyn. Skolans övriga personal är vaktmästare, fritidsledare, skolvärdinnor, elevassistenter osv. Jag kan ge ett antal exempel på små skolenheter där "skolans övriga personal" är ett skolmåltidsbiträde ett fåtal timmar per dag plus en vaktmästare på deltid som man delar med kyrkan och församlingshemmet mitt emot. Sådan ser verkligheten ut, och på sådana skolor är man beroende av att få vikarier från första stund som läraren är borta.

Så till sist det stora frågetecknet. Utskottet säger att skolstyrelsen inte är förhindrad att besluta att vikarier sätts in under de första dagarna av en lärares frånvaro. Det var ju vänligt! Ni tänker i alla fall inte försöka hindra dem ifrån att meddela undervisning. Skolstyrelserna, eleverna och deras föräldrar är djupt tacksamma mot utskottets socialdemokrater, moderater och folkpartister för den möjligheten. Men, frågar de sig, med vilka pengar? Menar utskottsmajoriteten att kommunerna skall skjuta till egna medel? Jag riktar den frågan till företrädarna för samtliga de tre partier som nu bildar en gemensam majoritet, och jag utgår ifrån att ni nu har ett svar. Ni hade det inte vid utskottsbehandlingen, men nu har det ju gått en tid och ni har haft möjligheter att tänka efter.

Jag antar att ni är medvetna om att den här frågan är högaktuell i de flesta kommuner i landet, där det nu kommit olika propåer om särskilda kommunala tillskott till skolans vikarier. På vissa håll avvisas tanken med hänvisning till att detta är en statlig angelägenhet, på andra åter är man beredd att ta ett kommunalt ansvar för att ge eleverna undervisning under den tid de befinner sig i skolan och inte enbart tillsyn.

Vad anser socialdemokraterna, vad anser moderaterna, vad anser folkpartiet?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 9 samt till reservation 20 under förutsättning av bifall till de förstnämnda.

Anf. 120 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Om ett litet land som Sverige skall kunna hävda sig i den internationella konkurrensen måste vad vi har att bjuda på präglas av god kvalitet. Det må gälla export av tjänster och tekniskt kunnande eller produkter av materiell art – nog är kvaliteten av avgörande betydelse för om varan skall vara begärlig för mottagaren-kunden. Vårt skolväsende har också under långa tider gott kunnat mäta sig med andra i-länders. Vi har en lång tradition av god kvalitet på den undervisning som getts i skiftande skol-system.

Ett föränderligt samhälle ställer krav på en ständig förnyelse inom skolans område. Därför vill det också till att det i skolan råder ett klimat som är

positivt till pedagogisk förnyelse och att det ges utrymme för alternativ pedagogik.

Kammaren behandlar nu utbildningsutskottets betänkande nr 18 om olika anslagsfrågor rörande grundskolan, och jag vill kommentera några av de reservationer som är fogade till betänkandet.

Under de närmaste åren framöver kommer relevantalet i skolan att sjunka. Detta förhållande medför i sin tur planeringsproblem, och frågan om att lägga ner skolor kommer att bli aktuell. Fördelarna med små skolor är emellertid så uppenbara att kommunerna bör uppmuntras att behålla de små skolorna när befolkningsförhållandena och ekonomin så medger. Folkpartiet anser detta vara så viktigt att vi hävdar att vissa medel bör ställas till kommunernas förfogande för detta ändamål. I nuvarande statsfinansiella läge går det emellertid inte att öka budgetunderskottet, utan pengarna måste överföras från annat håll. Vi har då funnit att anvisade medel till den samlade skoldagen inte helt tagits i anspråk hittills. Då det finns anledning förmoda att så inte heller blir fallet nästa år, har vi räknat med att 5 milj. kr. bör kunna föras över därifrån som stimulans för kommunerna att bevara små skolenheter. Därför yrkar jag bifall till reservationerna 7 och 8.

Sedan tycks det råda en viss oklarhet i fråga om vad regeringen har för avsikter då det gäller tillståndsgivningen till fristående skolor. I propositionen säger statsrådet att han i avvaktan på en utvärdering som skall vara färdig den 1 maj 1986 inte räknar med att ytterligare skolor skall förklaras berättigade till bidrag. Ett sådant uttalande anser vi från folkpartiets sida stå i strid med det beslut i frågan som riksdagen fattade år 1982. Vi har därför motionerat om ett tillkännagivande till regeringen som skulle gå ut på att alla inkomna ansökningar om statsbidrag till fristående skolor förutsättningslöst skall prövas av regeringen i riksdagsbeslutets anda. Den motionen har utskottet yrkat avslag på, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 14.

Så har vi från folkpartiets sida ett förslag om hur man skall kunna stärka svenskämnets ställning i grundskolan. Eftersom det visat sig svårt att fylla ut den tid som anslagits till fria aktiviteter med en meningsfull verksamhet, tror vi att det vore möjligt att använda något av denna tid på högstadiet till träning i svenska. Skolöverstyrelsen borde få i uppdrag att utarbeta timplaner och kostnadsförslag för en sådan förändring. Då vi inte vunnit gehör för denna uppfattning i utskottet, yrkar jag för folkpartiets räkning bifall till reservation 22.

Frågan om jämställdhet är en av folkpartiets gamla käpphästar. Lgr 80 innehåller också en rad inslag avsedda att öka jämställdheten mellan flickor och pojkar. En av åtgärderna var att klart säga ifrån att tillvalen i högstadiet skulle utformas så att de intresserade både flickor och pojkar. Redan efter något drygt ett och ett halvt år är nu utskottet redo att ge efter på det kravet, därför att det inte omedelbart kunnat uppfyllas helt. Från folkpartiets sida har vi insett att jämställdhetsarbetet kräver ett stort mått av uthållighet, och jag yrkar därför bifall till reservation 25 och f. ö. till utskottets hemställan.

Med anledning av det Larz Johansson anförde, vill jag säga att vi från

Onsdagen den
4 april 1984

*Anslag till
grundskolor,
m. m.*

folkpartiets sida har accepterat den föreslagna nedskärningen av anslaget till lärarvikarie. Men vi har gjort det med vetskap om att kommunerna har resurser för att avsätta medel också till detta ändamål.

Vi är alla medvetna om att det måste sparas, och vi menar att kommunerna själva skall kunna bestämma hur det skall sparas.

Anf. 121 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Det har alltid hävdats att det svenska skolväsendet har präglats av stor omsorg från ansvariga utbildningspolitiker. Det kanske var lättare att utforma politiken i tider av ekonomiskt framåtskridande. Då hörde man inte sällan uttryck för sådana uppfattningar som att utbildning var en investering för framtiden och definitivt inte kunde ses som en utgiftspost på konsumtionskontot. Man såg en möjlighet att genom utbildningspolitiken så att säga utbilda fram en viss social status, naturligtvis med jämlikhetsförtecken.

Här måste en målprecisering göras, och man har uttryckt den i två delar: dels mål avseende den enskilda individens utveckling, dels mål avseende samhällets utveckling. Denna dubbla målsättning uttrycks klart i skollagens första paragraf, där det sägs att skolan i samarbete med hemmen skall främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvars-kännande samhällsmedlemmar. – Så stod det åtminstone i 1962 års skollag. Det dubbla målet var naturligtvis lättare att beskriva i en tid av ökande produktion och låg, för att inte säga nästan ingen, arbetslöshet.

Skapar då tider av ekonomisk stagnation alibi för en ändrad syn på skolans mål? Om det inte är ett alibi är det ändå, av de förslag att döma som under det senaste året har lagts på riksdagens bord och som har gällt nedskärningar av anslagen till grundskolan, en förevändning för socialdemokraterna att göra vissa neddragningar inom grundskolan. Jag avser just detta att vi befinner oss i ett särskilt svårt ekonomiskt läge. Man gör människor krismedvetna.

Det som också bör påpekas här är att socialdemokrater och moderater – i de mest flagranta fall av nedrustning som har genomdrivits här i riksdagen – har gått arm i arm. Det gäller inte bara grundskolans område inom utbildningspolitiken utan också högskolan, vilket riksdagen kommer att bli varse i nästa vecka.

Mot bakgrund av att denna konstellation börjar dyka upp titt och tätt här i riksdagen ter sig en debattartikel av Georg Andersson i Värmlands Folkblad av den 29 juni i fjol något märklig. Under rubriken Den moderata skolpolitiken är oklar och motsägelsefull går han till hårt angrepp mot moderata samlingspartiet.

I artikeln, som jag kan rekommendera, attackerar Georg Andersson moderaterna bl. a. för att de vill minska antalet lärare i skolan. Mindre än ett år efteråt genomdriver socialdemokraterna med moderaternas bistånd en neddragning av statsbidraget till lärarvikarier i grundskolan. Ingela Andersson kommer i sitt anförande att beröra denna fråga närmare.

Jag hävdar att grundskolan inte tål några nedskärningar i dag. I tider av arbetslöshet möter man inte den verklighet som våra barn utsätts för med

neddragningar – varigenom man rustar dem sämre på deras väg ut i livet. Dessa s. k. besparingar slår framför allt mot barn från miljöer som inte är starkt socialt rustade. Och hur kan man hävda en besparingseffekt i dessa sammanhang, om man anser att utbildning är en investering? Inom andra politiska områden hävdar man ofta från regeringspartiets sida att vi kan så att säga investera oss ur den ekonomiska krisen, men det kanske inte i samma omfattning gäller våra barn i grundskolan.

Det är också ytterst tveksamt om man uppnår några s. k. besparingseffekter på sikt genom den politik som regeringen för. Mer troligt är att effekten på sikt blir ökade kostnader för samhället, genom att man i sin enögda spariver försämrar utbildningens kvalitet. Ett säkert resultat för en stor grupp elever är dock att skolan än hårdare kommer att befästa de sociala orättvisor som finns ute i samhället. Skolan kommer ännu mer att direkt avspegla och förtydliga det sociala arvet för våra elever som kommer från lägre socialgrupper. Det är onödigt att ta den risken genom att göra de marginella besparingar som det här är fråga om.

Herr talman! Vi kommer snart att stå inför större problem när det gäller grundskolan. Jag tänker då på det vikande elevunderlag som nu börjar att skönjas, med allt vad det innebär av arbetslöshet inom lärarkåren och nedlagda skolor, om regeringspartiet fortsätter på den väg man nu slagit in på.

Nej, låt oss i stället återvända till den dubbelverkande målsättning som gäller i skollagen. Men då måste, Georg Andersson, moderaterna dömas offside så fort de försöker spela på vänster planhalva i utbildningspolitiken. Och då gäller det – som Georg Andersson uppmanade centern och folkpartiet i den debattartikel som jag refererade till – att stå emot moderaternas skolpolitiska locktoner i alla avseenden. I annat fall kan vi glömma bort en av arbetarrörelsen omfattad innebörd av jämlikhetsbegreppet, nämligen lika värdering av olikheter. Vi kan också för överskådlig tid glömma bort den allmänna reflexion som finns att läsa i utredningen Utslagningen i grundskolan, SOU 1983:63. I dess sista del står att läsa:

De elever som uppmärksammats i den allmänna debatten – i synnerhet de med anpassad studiegång – har på ett eller annat sätt visat att de opponerat mot systemet. De har protesterat, brutit sig ur sin situation, skolkat, vägrat och till slut medverkat till åtgärden skolgångsbefrielse eller anpassad studiegång. Det ligger något slags styrka, beredskap till förändring i dessa ageranden. De skiljer sig med andra ord från dem som känner modlösheten växa men som bara sitter kvar i klassrummet år efter år. Egentligen borde utslagningsdebatten eller frekvensdebatten handla också om dessa tysta.

Med de orden, herr talman, yrkar jag bifall till vpk:s reservationer i detta betänkande.

Anf. 122 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Huvudfrågan i dagens debatt är anvisande av statsbidrag till den svenska grundskolan som uppgår till 12 890 milj. kr. Det kan vara värt att påpeka efter det senaste inlägget. Den svenska skolan rör sig med betydande

Onsdagen den
4 april 1984

*Anslag till
grundskolor,
m. m.*

resurser som anvisas från statens sida. Björn Samuelsons inlägg kunde annars ge intrycket att skolan är utarmad.

Jag skall kommentera några av de frågor som berörs i reservationerna. Det gäller frågor kring statsbidragssystemet, ämnet svenska, dataundervisning, fristående skolor och tillvalskurser. Göran Persson kommer senare att kommentera de övriga reservationerna.

Av tidsskäl har vi tvingats att koncentrera utskottsbetänkandet till de frågor som har direkt anknytning till budgetpropositionen. Utbildningsutskottet får längre fram anledning att ta upp vissa andra principiella frågor till behandling. Det bör därför i klarhetens intresse framhållas att de grundläggande politiska motsättningar som i dag råder i fråga om skolpolitiken inte till alla delar kommer till uttryck i det betänkande som nu behandlas.

Vill man få skiljelinjen i utbildningspolitiken belyst, bör man jämföra moderaternas partimotion 2016 med den läroplan som i dag gäller för grundskolan. På väsentliga punkter underkänner moderaterna den läroplan som började tillämpas för bara drygt ett år sedan. Detta är så mycket märkligare som det ju var en företrädare för moderata samlingspartiet som var ansvarig för utformningen av denna läroplan.

Låt mig peka på några av moderaternas krav:

Ge avkall på den förmenta jämlikhetens försteg framför den personliga utvecklingen.

Stimulera fram konkurrerande skolor.

Håll enskilda läroämnena åtskilda. Det betyder att de nuvarande ämnesblocken samhällsorienterande ämnen och naturorienterande ämnen bör brytas upp.

Det sammanhållna högstadiet som idé är ohållbart, säger moderaterna. Linjedelningen bör införas i årskurs 9, och utrymmet för tillval bör öka kraftigt på högstadiet.

Möjliggör nivågruppering av eleverna.

Återinför betyg på alla stadier.

Andra moderata krav är att begränsa hemspråksundervisningen, ta bort statsbidraget till samlad skoldag och begränsa de fria aktiviteterna.

Det finns anledning att angripa moderaternas skolpolitik. På den punkten är jag glad att Björn Samuelson refererade till min debattartikel för något år sedan. Jag menar att det är utomordentligt angeläget att stå upp till försvar för vår nya läroplan. Det är viktigt att dess intentioner får genomsyra arbetet i våra skolor.

Det är vårt ansvar som utbildningspolitiker att på det här området ge tydliga signaler. De som arbetar i skolorna skall inte behöva sväva i tvivelsmål om vilka mål och riktlinjer som gäller för utbildningen.

När nu moderaterna i en partimotion med Ulf Adelsohn i spetsen överger läroplanen, är det desto angelägnare att övriga partier med kraft och samlat står upp till försvar för läroplanen. Jag vill med det här rikta en enträgen vädjan till centern och folkpartiet: Låt oss – för att travestera ett känt uttryck – gemensamt arbeta för att mota Ulf i grind!

Så några ord om de konkreta frågor jag nämnde inledningsvis. Systemet

för statsbidrag till grundskolan bör reformeras. Det är önskvärt att det kan förenklas. SÖ arbetar med detta och skall senast i oktober i år redovisa ett förslag.

Det är självklart att det förslaget måste granskas i ett remissarbete. Någon parlamentarisk utredning är därför inte erforderlig. Den skulle i det här läget bara medföra ytterligare försening i arbetet.

Larz Johansson gjorde sig skyldig till en ganska falsk historieskrivning, när han talade om vår tidigare kritik mot centerns förslag till reformering av statsbidragssystemet. Vad vi kritiserade i december i fjol var att centerpartiet ville ge sken av att dess sparförslag inte skulle få några negativa konsekvenser ute i kommunerna.

Låt mig emellertid i det här sammanhanget peka på en intressekonflikt som mer än hittills bör uppmärksammas. Vi vill nog alla ha ett enkelt och schabloniserat statsbidragssystem, som är överskådligt och lätt att hantera och som ger stor frihet i resursanvändningen på det lokala planet. Men vi vill också ha en likvärdig utbildningsstandard i hela landet. Går man för långt i fråga om schablonisering av statsbidragssystemet, kan det bli svårt att upprätthålla den likvärdiga utbildningsstandarden. Man förlorar då också möjligheten att med riktade insatser stimulera önskat reformarbete.

I ett sådant läge blir det desto angelägnare att läroplan och andra officiella dokument verkligen har rangen av levande riktninggivare rakt igenom skolorganisationen. Då måste den s. k. målstyrningen bli effektivare än hittills.

Debatten om de här frågorna tycker jag att vi måste föra, och vi måste ta den konfliktpunkt som trots allt finns litet mera på allvar. Det är så lätt att tala svepande om decentralisering och schablonisering.

En omdebatterad del i statsbidragssystemet är tilläggsbidraget. Detta bidrag skall täcka främst vikariekostnader.

Tilläggsbidraget utgår till varje kommun med en viss procent av statsbidraget till förstärknings- och basresurserna. Denna procentsats baseras på kommunernas genomsnittliga kostnader för framför allt vikarier. Jag betonar att det gäller de genomsnittliga kostnaderna. Bidraget grundar sig alltså inte på den faktiska kostnaden i varje enskild kommun. Den faktiska kostnaden kan alltså variera i förhållande till statsbidraget.

Detta är rätt viktigt att komma ihåg när man diskuterar den minskning av tilläggsbidraget som riksdagen beslutade om i fjol höst. Minskningen gjordes av besparingsskäl. Den motsvarar den beräknade kostnaden för vikarier den första dagen. Skolförordningen ändrades så att det nu är skolstyrelsen som avgör "hur undervisningen skall uppehållas under de två första dagarna av ledigheten".

Det är viktigt att betona att minskningen av tilläggsbidraget inte innebär att det är förbjudet att anställa vikarier den första dagen. Det är självfallet inte heller så att undervisning ej får bedrivas – tvärtom. Skolförordningen har lagt på skolstyrelsen att avgöra "hur undervisningen skall uppehållas".

I utskottets betänkande pekar vi på ett antal vägar för att lösa frågan om vikarier under den första frånvarodagen. Svenska kommunförbundet har i

Onsdagen den
4 april 1984

*Anslag till
grundskolor,
m. m.*

ett cirkulär gett ytterligare ett antal exempel på hur man kan gå till väga.

Larz Johansson tror att utskottsmajoriteten inte har förstått vad den har beslutat om. Jag tycker inte att Larz Johansson skall underskatta sina motståndare – det kan bli litet besvärande.

Centern är starkt kritisk till denna besparing. I höstas godtog dock centern att en lika stor besparing, 161 miljoner, skulle göras. Men det skulle ske på något annat sätt. Hur det skulle göras fick vi aldrig reda på. Nu vill centern göra en något mindre besparing. Men kvar står att centern nu inte orkar täcka upp hela minskningen av tilläggsbidraget. Någon full täckning av vikariekostnaden ger alltså inte centern.

Jag frågar: Varför bara 95,6 miljoner? Det är ju vad ni föreslår. Hur klarar Larz Johansson, som är så noga med decimaler, vikariefrågan i det resterande utrymmet? Det fattas ju 65,4 miljoner, Larz Johansson.

Vpk har som bekant aldrig några bekymmer med att skaffa pengar. Det är bara så svårt för oss att förstå hur man skall kunna få fram dem.

Så över till en annan fråga: Det sker i budgetpropositionen en kraftig markering av ämnet svenska. Att intressera eleverna för litteratur och ge dem goda läsvanor framhålls som det allra viktigaste. Varje enskild lärare bör ge denna bas i undervisningen tillräckligt utrymme.

SÖ utarbetar nu ett kommentarmaterial om läsning och litteraturundervisning i skolan. Utskottet betonar att kvaliteten på undervisningen i detta centrala ämne bör höjas. I det lokala utvecklingsarbetet kan många metoder prövas. Utskottet framhåller bibliotekets centrala roll i skolarbetet och betydelsen av samverkan med kulturlivet för att stimulera elevernas intresse för litteratur.

Jag kan inte finna att folkpartiet och moderaterna i reservationerna har fört fram något som går utöver vad statsrådet Göransson har gett uttryck åt i propositionen och vad utskottsmajoriteten har anfört.

Riksdagen antog riktlinjer för bidrag till fristående skolor i december 1982. Alla partier med undantag för moderaterna stod eniga bakom beslutet. Hösten 1983 beslöt regeringen att 17 fristående skolor skulle erhålla statsbidrag. Beslutet var ett uttryck för en generös bedömning. Regeringen gick utöver det antal som SÖ hade föreslagit. Samtidigt uppdrog statsrådet Göransson till SÖ att utvärdera de fristående skolornas verksamhet och pedagogik. Uppdraget skall vara slutfört 1986. Statsrådet gör i budgetpropositionen den bedömningen att skolor utöver de 17 som nu beviljas statsbidrag inte kommer att förklaras berättigade till bidrag före denna tidpunkt.

Detta har nu upprört de borgerliga partierna. Det är bara på denna enda punkt som de borgerliga har lyckats ena sig om en gemensam reservation. Av alla de 25 reservationerna är detta den enda. Jag förstår inte denna upprördhet. Utskottet konstaterar att självfallet bör nytillkommande omständigheter kunna föranleda ytterligare beslut om statsbidrag utan hinder av att utvärdering av verksamheten vid vissa andra skolor pågår. Något hinder finns alltså inte för den skola som vill skicka in ansökan om bidrag. Den kommer självfallet att behandlas. Sedan är det regeringen som avgör vilka som skall erhålla statsbidrag; det ligger i riksdagsbeslutet.

Enligt läroplanen för grundskolan ingår undervisning i datalära på högstadiet inom ramen för i första hand matematik samt samhälls- och naturorienterande ämnen. I budgetpropositionen föreslås att två stadieveckotimmar av undervisningstiden på högstadiet avsätts för dataundervisning.

Vi är medvetna om att det är trångt på schemat i våra skolor. Många ämnen trängs inom ett begränsat utrymme. När något nytt förs in måste något annat maka på sig. När det gäller dataundervisning *måste* utrymme ges. Det får inte bli så att denna kunskap förbehålls ett litet fåtal. Då skapas nya kunskapsklyftor som kan komma att leda till nya klassklyftor. Jag tror att många av oss redan nu kan uppleva hur det är att vara analfabet på dataspråket, när vi går förbi apparaterna i foajén.

Regeringen föreslår ett särskilt stimulansbidrag till kommunerna för anskaffning av datautrustning. Vpk vill nu minska det bidraget för att föra över pengar till lärarfortbildning. Vi kan inte gå med på den omföringen. Lärarfortbildningen är självfallet viktig, men den är redan prioriterad och får sina pengar genom ett annat anslag.

Vad gäller resurser för att öka tillvalsmöjligheterna i årskurs 9 anser sig regeringen inte kunna prioritera den frågan i dagens läge. Det skulle nämligen kräva ett resurstillskott på 28,9 milj. kr. De pengarna behövs på andra håll inom utbildningsväsendet.

Moderaterna gör en annan prioritering. Det är i och för sig logiskt med tanke på deras målsättning att gå över till en linjedelning av årskurs 9.

Slutligen några ord om regler för tillvalskurser. Arbetet med att få fram en jämnare könsfördelning inom de olika ämnena måste fortsätta. Läroplanens föreskrifter om könssammansättning bör därför inte upphävas, som moderaterna föreslår. Föreskrifterna får emellertid inte tolkas så snävt att kurser inte alls kommer till stånd, därför att de bara lockar ett fåtal flickor eller pojkar. I det läget bör man med positiva åtgärder försöka ändra på förhållandet, förändra kursinnehållet, förbättra studievägledningen osv. Detta arbete måste naturligtvis ses i ett något längre perspektiv.

Med dessa kommentarer yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 123 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Georg Andersson säger att man av mitt anförande kan tro att jag menar att skolan skulle vara utarmad. Det anser jag naturligtvis inte, utan jag har pekat på problem som finns i skolan och som jag tycker att det finns anledning att vara vaksam över. Jag tycker att arbetarrörelsen kanske tillsammans behöver ta ett samlat grepp om dessa problem. Men i samband med anslagsfrågor till grundskolan kan jag inte låta bli att peka på de uppgörelser ni gör med moderata samlingspartiet. Bara det faktum att ni får stöd av moderaterna borde mana till eftertanke.

Jag anser inte att skolan är utarmad, men den kan på ett vis bli blottställd i förhållande till samhället, nämligen om den inte är vaksam på de inflytelser som våra barn utsätts för. Detta vet Georg Andersson lika väl som jag. Låt

mig på denna punkt använda hans egna ord, fortfarande ur den artikel där han kritiserar moderata samlingspartiet: "Det är inte orimligt att se ett samband mellan resurser och kvalitet. En skola med goda resurser såväl personellt som materiellt är bättre rustad för sin uppgift än en skola med små resurser." Ja, Georg Andersson, det tycker också jag.

Vad gäller frågan om anslag och medelsanvisning tror jag inte att pengar som satsas på utbildning inom grundskolan och inom det allmänna skolväsendet i övrigt går till spillo. Vi skall inte föra någon finansdebatt, men jag kan ändå inte låta bli att peka på att det budgetunderskott som det titt och tätt hänvisas till och som även våra barn i grundskolan får bidra till att finansiera, till två tredjedelar utgörs av nationella räntor, som vi betalar ut till olika knösar och försäkringsbolag, som har möjlighet att spekulera i statens dåliga finanser.

Anf. 124 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Georg Andersson säger att vi i vår partimotion underkänner den nu gällande läroplanen. Så är faktiskt inte fallet, utan vad vi vill i vår motion är att man skall utveckla läroplanen och fortsätta strävandena att skapa ett bättre klimat för alla elever i skolan. Under skoltiden utvecklas elevernas personlighet och personliga intressen mycket snabbt. Det måste vara skolans uppgift att möta den utvecklingen med en individuellt inriktad undervisning. Annars kommer inte de enskilda eleverna att skaffa sig de kunskaper och färdigheter som de är kapabla att inhämta.

Georg Andersson borde veta att den stelhet som i dagens läge utmärker högstadiet, för många elever resulterar i bristande engagemang, i värsta fall t. o. m. i ett ointresse för utbildningen över huvud taget.

Jag vill fråga Georg Andersson: Skall det inte vara skolans uppgift att utveckla elever maximalt utifrån deras egna intressen och anlag?

Anf. 125 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Georg Andersson började med att tala om skolans resurser, de dryga 12 miljarder som staten ställer till skolans förfogande. Det är förvisso mycket pengar, och det låter mycket. Men om man relaterar beloppet till andra utgifter blir det kanske inte riktigt lika imponerande. Man kan, utan några värderingar i övrigt, jämföra de 12 miljarder som skall ge undervisning till alla barn mellan 7 och 16 år med kostnaden för barnomsorgen, som också uppgår till 12 miljarder om året. Barnomsorgen når bara en tredjedel av barnen mellan 0 och 6 år.

Georg Andersson kände vidare ett mycket starkt behov av att peka på skillnaderna mellan socialdemokratisk och moderat skolpolitik. Jag förstår att det behovet finns. Georg Andersson vädjade också till oss i centern att hjälpa till att hålla rågången mot moderaterna fri. Problemet är bara att det i denna debatt är ni som i en mycket konkret fråga står på samma sida som moderaterna, nämligen i frågan om grundskolans vikarier. Det är inte vi som gör det, utan socialdemokraterna.

Georg Andersson framhåller vidare att skolan visst skall meddela under-

visning också under den tid som vi här talat om. Han anför att man i betänkandet använt några argument för att visa detta. Jag analyserade de argumenten, men Georg Andersson hade inte en enda kommentar.

Sedan förmodade han att jag hade underskattat de övriga partiernas ställningstaganden i den här frågan. Nej, jag är bara något förvånad över att ett parti som ständigt och jämt talar om kvalitet i undervisningen accepterat att denna undervisning byts ut mot tillsyn. Jag är också förvånad över att ett annat parti som i samma betänkande vill göra de fria aktiviteterna timplanebundna accepterar att timplanebunden verksamhet byts ut mot någonting som kallas för annan verksamhet, och som i vissa stycken, enligt majoritetens skrivning, skall ombesörjas av annan personal.

Georg Andersson menade att vi inte fick vårt resonemang att gå ihop när det gällde pengarna. Det är i och för sig också ett riktigt påpekande. Vi har pekat på alternativa besparingar. Centerpartiet har i sina budgetförslag i samband med budgetpropositionen besparingar på åtskilliga miljarder, så om Georg Andersson och socialdemokraterna är beredda att återvända till den rätta tingens ordning och diskutera den här frågan seriöst och återföra resurser till grundskolans vikarier skall vi nog få pengarna att räcka till.

Anf. 126 LINNEA HÖRLÉN (fp) replik:

Herr talman! Det är bra att det råder enighet om vikten av att slå vakt om svenskämnet i grundskolan. Nu säger Georg Andersson att varken vi eller moderaterna har gett något nytt som bidrag till förstärkningen av ämnets ställning på schemat. Jag vill ändå stillsamt påpeka att jag tycker att det är ett tips att vi skulle kunna använda den tid som nu är avsatt för fria aktiviteter till att träna svenska, på samma sätt som vi har talat om – och även biträtt – förslaget om att införa dataundervisning på motsvarande tid.

När det gäller fristående skolor är det riktigt att utskottsmajoriteten skriver att nytillkommande omständigheter självklart skall kunna föranleda ytterligare beslut om statsbidrag. Men sedan avstyrker man motionerna på denna punkt. Det tycker jag är motsägelsefullt. Man skulle ha tillstyrkt motionerna och låtit dem leda till ett tillkännagivande till regeringen. Det skulle ha varit konsekvent.

Anf. 127 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Det är utmärkt, Björn Samuelson, fortsätt att citera ur min artikel. Jag står för den.

Det finns naturligtvis ett samband mellan resurser och kvalitet. Vem har sagt någonting annat? Det betyder inte att vi är befriade från de ekonomiska realiteter under vilka vi arbetar. Vi har inte obegränsade resurser. Vad jag ville betona var att den svenska skolan inte har små resurser, utan det är en ganska resursstark skola. Jag tror att vi hävdar oss väl i praktiskt taget alla internationella jämförelser. Men vi slår också vakt om dessa resurser och försöker till varje pris att värna skelsektorn mot ytterligare besparingar.

Birgitta Rydle säger att moderaterna inte underkänner läroplanen, men på

alla de punkter jag räknade upp föreslår ni brott mot läroplanens centrala intentioner.

Larz Johansson biter sig envist fast vid tilläggsbidraget för vikariekostnaderna. Det är inte så hemskt imponerande när Larz Johansson talar om resurserna. Totalt sett orkar han öka resurserna till grundskolan med 45 miljoner – sett i relation till de 12 890 miljoner som vi diskuterar.

Och varför bara 95,6 milj. kr. för att ersätta den våldsamma skada som Larz Johansson menar har drabbat skolan genom att vi har minskat tilläggsbidraget med 161 milj. kr. – om man nu skall ägna sig åt sådana här kamerala diskussioner som jag uppfattade att Larz Johansson älskar och är ganska duktig på? Larz Johansson avslutade med att säga att ni kunde tänka er att göra många fler besparingar. Jag tror att det talades om miljardbelopp. Varför då bara anvisa 95,6 milj. kr. för det här ändamålet, som enligt Larz Johansson är så utomordentligt angeläget?

F. ö.: Undervisning byts inte ut mot tillsyn. Jag refererade förordningen. Det vore intressant att få höra Larz Johanssons definition på undervisning.

När det gäller fristående skolor vill jag säga följande till Linnea Hörlén. Vi anser helt enkelt att vi inte behöver göra något påpekade för statsrådet Göransson, eftersom vi är medvetna om att han arbetar enligt de riktlinjer som har angivits av riksdagen.

Anf. 128 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Fortsätt att citera ur min artikel, säger Georg Andersson. Jag skall gärna läsa högt ur artikeln för Georg Andersson hela natten, om han bara lovar att stå fast vid de värderingar som framfördes i artikeln. Ni skrev inte debattartikeln för något år sedan – jag förstår att den har gått ut centralt i A-pressen – utan det var den 29 juni i fjol. I december samma år gjorde ni upp med moderaterna och införde – eller åtminstone riskerade att införa – lärarlösa lektioner i grundskolan, eller överlät åt dessa ojämlika kommuner att besluta i denna fråga.

Anf. 129 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Undervisning, Georg Andersson, är den verksamhet som leder fram till läroplanens mål. Det är skolförfattningsutredningens definition. Om man inställer undervisning, därför att man inte har några lärare i skolan, eller om man skickar eleverna till fritidsgården, uppfyller man inte läroplanens mål. Detta är exempel på vad som har inträffat i verkligheten i vissa kommuner, där man redan har börjat tillämpa den här besparingen som egentligen skall gälla först fr. o. m. höstterminen.

Jag fick inte något besked från Georg Andersson med anledning av den fråga som jag ställde redan vid utskottsbehandlingen. Ni säger att det inte föreligger något hinder för kommunerna att sätta in vikarier också under de ifrågavarande dagarna. Men kommunerna vill ha besked om huruvida avsikten är den att de skall betala med kommunala pengar, eller om betalning skall ske på något annat sätt. Jag ställde frågan till alla de tre partier som medverkade till beslutet. Folkpartiet har gett ett klart besked: detta är en

besparing, kommunerna skall betala fullt ut. Moderaterna svarar i vanlig ordning inte på några frågor, när de ställs inför kravet på konkreta besked.

Anf. 130 TREDJE VICE TALMANNEN:

Repliken gäller Georg Anderssons anförande.

Anf. 131 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag ber om ursäkt.

Socialdemokraterna, för sin del, har inte sagt någonting. Jag antar att Georg Andersson tänker använda den replikmöjlighet som han har kvar till att ge besked om socialdemokraternas avsikt. Skall det här klaras med kommunala pengar? Mängder av kommuner står just nu inför denna fråga. Det finns i ett otal kommuner motioner från olika håll i vilka det föreslås att kommunerna skall anvisa extra pengar för att täcka vikariekostnader i grundskolan. Därför vore det bra om Georg Andersson kunde ge ett besked om huruvida detta överensstämmer med socialdemokraternas uppfattning om hur den här frågan skall lösas. Vi har fått ett besked från ett av partierna, och vi väntar på besked av Georg Andersson.

Anf. 132 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att jag inte fick något svar av Georg Andersson på den fråga jag ställde till honom, och jag förstår honom faktiskt. Den socialdemokratiska skolideologin stämmer ju inte med de krav som eleverna ställer på skolan. Man betraktar elever som kollektiv, inte som individer. Man vill anpassa eleverna till skolan, vilket ju misslyckas.

Den moderata skolideologin utgår ifrån att skolan skall anpassas till eleverna och att alla elever har olika anlag och intressen som kan och bör utvecklas. Den möjligheten skall skolan ge alla elever.

I min förra replik glömde jag att kommentera Georg Anderssons synpunkter på svenskämnet. Jag skulle kunna läsa högt ur vår reservation där det klart framgår att vi har ytterligare förslag utöver de förslag som finns i budgetpropositionen när det gäller att stärka svenskämnets ställning.

Anf. 133 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! I de kommuner där skolorna inte tillämpar ordningen att sätta in vikarier första och andra dagen vid ordinarie lärares frånvaro, så sker det på grundval av den proposition som den borgerliga regeringen lade fram med Ulla Tillander som skolminister. Hon införde den ordningen att rektor inte var skyldig att sätta in vikarie under de två första dagarna. Det är den faktiska bakgrunden. Vad vi nu diskuterar är ju en minskning av resurserna till grundskolan med 161 milj. kr., av vilka Larz Johansson är beredd att återföra 95,6 milj. kr.

Sedan frågar Larz Johansson hur kommunerna skall göra. Vad säger Georg Andersson, utbildningsutskottet och regeringen, undrar han. Men Larz Johansson vill ju ha ett statsbidragssystem som är decentraliserat och schabloniserat samt där vi inte skall gå ut med detaljanvisningar från centralt

Nr 117

Onsdagen den
4 april 1984

*Anslag till
grundskolor,
m. m.*

håll. Vore det inte skäl att uppträda litet mer konsekvent? Det står ganska klart uttalat under vilka villkor kommunerna har att arbeta. Vi utgår från att man i kommunerna löser det här på det lokala planet. Den tilltron hyser vi faktiskt till skolstyrelserna, som handhar den här frågan.

Jag antar att det var något slags slagord som Birgitta Rydle senast läste upp, när hon påstod att socialdemokraterna betraktade eleverna som kollektiv och inte som individer. Socialdemokraterna slår vakt om läroplanen. Den som läser den upptäcker på sida efter sida att eleven står i centrum för den verksamhet som skolan skall bedriva. Jag önskar att fler ville uppträda till försvar för läroplanen och föra upp debatten till en mer ideologisk nivå. Låt oss ge den ett lyft, så att vi kommer bort från decimalkommabråken kring enskilda siffror om statsbidrag.

Tredje vice talmannen anmälde att Larz Johansson och Birgitta Rydle anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 134 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! I ekonomiskt kärva tider när besparingar och nedskärningar är nödvändiga att göra är det viktigt att detta sker med omsorg och efter noggranna överväganden. Detta gäller inte minst på skolans område.

I proposition 100, som vi nu diskuterar, betonar statsrådet vikten av baskunskaper och basfärdigheter. Det tycker vi är bra. Grundskolan måste ge alla elever god grund att stå på så att de kan bygga vidare med utbildning eller arbete.

I centerns besparingsförslag har vi försökt att i möjligaste mån utgå från elevernas situation. Målsättningen har varit att så långt möjligt se till att grundskolans undervisning får den kvalitet som också statsrådet förordar i propositionen.

I utbildningsutskottets betänkande 1982/83:20 behandlades ett förslag från regeringen beträffande den s. k. prao-verksamheten. Man skall friställa lärarna under elevernas prao-tid. Vi redovisade då i en motion att vi inte kunde acceptera detta. De skäl som vi åberopade är enligt vårt sätt att se lika starka i dag. Det är tveksamt om den besparingseffekt som man förutsatte verkligen har uppnåtts – i varje fall kan den inte uppväga de negativa effekterna. Vi anser därför att det är nödvändigt med en skyndsam utvärdering av hur denna verksamhet i praktiken har utfallit. Därmed yrkar jag bifall till reservation 3.

Statsbidrag till samlad skoldag utgår nu med 30 milj. kr. per år. Endast ca 37,5 % av eleverna i grundskolan omfattas av verksamheten. I reservation 6 yrkar vi att statsbidraget i fortsättningen inte utgår till denna verksamhet utan i stället överförs till förstärkningsresursen.

För kommunerna utgör statsbidraget till samlad skoldag ett relativt litet tillskott, förenat med mycket administrativt arbete och långtgående planeringar. Det bör ankomma på kommunerna att själva bestämma i vilken

omfattning och utformning denna verksamhet skall förekomma. Jag yrkar därför bifall till reservation 6.

Praktiskt taget all forskning och erfarenhet visar hur viktigt det är att invandrarbarn får stöd i att utveckla sitt eget språk och sin egen kultur. Det ger ett bättre utgångsläge när det gäller att lära sig svenska, och det ger en trygghet och en egen identitet. Det är viktigt att de resurser som står till hemspråkens förfogande verkligen kommer dem till del som har det största behovet. Mot den bakgrunden föreslår vi en översyn för att få en precisering av reglerna för rätten till hemspråksundervisning.

Under senare tid har mycket diskuterats huruvida hemspråksklass är bästa formen av utbildning för invandrarbarn under hela grundskoletiden. Enligt vår mening skulle det vara mycket värdefullt med någon form av försöksverksamhet med en grundskoleenhet, där undervisningen bedrevs på ett invandrarpråk, lämpligen då på finska som är vårt största invandrarpråk. Syftet bör där vara att finna former för undervisningen som kan användas även inom invandrargrupperna i grundskolan. Jag yrkar därmed bifall till reservation 12.

Herr talman! 1982 fastställde riksdagen i stor enighet regler och villkor för statsbidrag till s. k. fristående skolor. I årets budgetproposition frångår statsrådet de av riksdagen fastställda principerna genom att uttala att före den 1 maj 1986 inga ytterligare skolor kan räkna med att prövas. Det tycker vi är mycket förvånande. Kriterierna är fastlagda. Regeringen har att väga de inkomna ansökningarna mot villkoren och bifalla eller avslå. Den utvärdering som statsrådet har givit SÖ i uppdrag att göra kan rimligtvis inte påverka de principer som riksdagen har fastlagt.

Vi har tagit upp det här i reservation 14. I den föregående debatten har de här frågorna också berörts, och jag tycker att det är litet märkligt när Georg Andersson så självklart säger att detta inte hindrar att man kommer in med ansökningar. Då har vi att ställa vad som står i propositionen mot vad utskottet anför. I propositionen säger sig statsrådet i avvaktan på utvärderingen inte räkna med att ytterligare skolor kan förklaras berättigade till bidrag. Utskottet förklarar i sin tur: "Självklart bör nytillkommande omständigheter kunna föranleda ytterligare beslut om statsbidrag utan hinder av att utvärdering av verksamheten vid vissa andra skolor pågår." De här uttalandena stämmer väldigt illa med varandra. Har man sagt att det inte är någon idé att söka, för före 1986 kommer inga nya bidrag att beviljas, har man ju i och med det frångått principerna. Nu säger utskottet att visst är det möjligt. Är det utskottets skrivning eller propositionens som skall gälla i detta fall? Tolkar man det välvilligt är det naturligtvis utskottets, men det vore ju bra att få en förklaring.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 14.

Anf. 135 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Riksdagen fattade hösten 1982 beslut om nya statsbidragsregler för de fristående skolorna på grundskolenivån. Vi moderater kritiserade beslutet framför allt med utgångspunkt i den nyttoprövningsprincip som

de nya reglerna baserades på. Fristående skolor skulle för att få stöd tvingas visa sin nytta, inte först och främst för eleverna utan för staten. En sådan ordning strider enligt vår mening mot all rim och reson, mot den respekt för elever och föräldrar som borde vara självklar, men dessutom mot andan i de internationella förpliktelser Sverige ingått på detta område. I praktiken är det en mycket begränsad skara elever vars föräldrar har pengar eller engagemang nog för att de skall kunna gå i en fristående skola.

Nyttoprövningsprincipen innebär att det är det allmännas nytta, inte individens nytta, som avgör om en friskola skall kunna leva. Den ger regeringen all makt att alldeles godtyckligt avgöra vilka skolor som skall få chansen att verka på ekonomiskt stabila villkor. Den hittills enda prövning som skett enligt de nya reglerna bekräftar hur orimligt resultatet kan bli; den blev både fördröjd och utdragen. Framför allt kristna skolor drabbades förra året av regeringens onåd. Att regeringen – uppenbarligen i strid med riksdagens beslut – samtidigt bestämde att någon ny prövning inte skulle äga rum före 1986 har gjort vissa skolors situation särskilt svår och deras framtid än mer osäker.

När utskottets ordförande, Georg Andersson, menar att bidragsbeviljningen var generös kan möjligtvis de skolor som fick bidrag uppleva det så, men jag tror att de hade upplevt det som än mer generöst och rättvist, om de hade fått ett med den offentliga skolans någorlunda likvärdigt stöd. Och de skolor som inte fick statsbidrag hade nog också upplevt det som mer generöst och mer rättvist, om de hade fått statsbidrag på basis av att de uppfyller de krav som skolplikten innebär. Med de krav Georg Andersson ställer på ordet generös skulle man nästan kunna framställa Joakim von Anka som givmild.

Bland dem som inte fick statsbidrag finns skolor som inte särskilt mycket uppskattar generositeten men som däremot uppfyller både regeringens krav och de generella krav som vi moderater förespråkar.

Som om inte de här nämnda förhållandena vore allvarliga nog, förefaller det dessutom som om regeringens statsbidragsbeslut baserades på en oriktig föreställning om de små skolornas rätt till stöd. I skolöverstyrelsens underlag till regeringen ges inte skolor med färre elever än 25 en reell chans, trots att den proposition som det tidigare nämnda riksdagsbeslutet baserades på uttryckligen anger att det inte finns fog för någon nedre gräns vid 25 elever. I SÖ:s styrelse reserverade sig moderaternas representant till förmån för stöd också till de små kristna skolorna Stefanskolan, Magdalenaskolan, Annaskolan och Kristinaskolan. Det är vår uppfattning att regeringen borde ha följt SÖ-reservationen.

Herr talman! Riksdagen bör nu, genom att bifalla reservation 14 i betänkande 18, ge de skolor som hitintills inte funnit nåd hos regeringen en ny chans. När Georg Andersson om statsrådet hävdar att det inte finns anledning att tro att vederbörande inte håller sig inom de riktlinjer som riksdagen ställt upp vill jag påminna om att det dröjde rätt länge innan det blev klart om det över huvud taget skulle bli någon prövning föregående år. Det bör vara en självklarhet att prövning skall ske varje år. Att det är fritt fram att sända in ansökan är inte särskilt generöst. Med de rådande rutinerna

vid postverket är det fritt fram för var och en att skicka in ansökningar. Det viktiga är att det sker en prövning varje år.

Riksdagen bör dessutom så snabbt det sig göra låter besluta om mer generellt verkande statsbidragsregler för de fristående skolorna. Utgångspunkten för dessa skall vara att skolor som efterfrågas av elever och lärare också skall få statligt stöd. Konfessionella skolor skall kunna få bidrag, liksom skolor med alternativ pedagogik. Det är bara på så sätt som alla barn oavsett familjeekonomi kan ges möjlighet att välja skola.

Herr talman! Det är endast med generella regler som den typ av snålhet och godtycke som prövningen av de fristående skolorna på grundskolenivå hittills givit prov på kan undvikas. Samma princip tillämpad på gymnasienivå skulle dessutom utan diskussion säkerställa fortsatta statsbidrag till de skolor i Göteborg och Stockholm vilkas existens regeringen nu hotar i en proposition som riksdagen snart skall ta ställning till.

Herr talman! Genom sin hållning till fristående skolor förvägrar socialdemokraterna majoriteten av Sveriges elever och föräldrar rätten och möjligheten att välja skola. Det blir i stället ett privilegium. Man förunnar detta det fåtal som går i en skola som av regeringen är godkänd för statsbidrag eller det fåtal elever som är så privilegierade att de har föräldrar som har råd att betala terminsavgifter ovanpå skatten. Genom denna hållning visar socialdemokraterna att man förvägrar människor rätten och friheten att välja skola. Genom sin ovilja att stimulera fristående skolor hejdar socialdemokraterna utvecklingen av skolväsendet. Regeringens linje, liksom socialdemokraternas i riksdagen, innebär ju att enbart de idéer och den pedagogik som regeringen anser vara värda att satsa på och som man anser vara tillräckligt olika utan att vara alltför olika får en chans att prövas. Vad engagerade lärare, elever och föräldrar tror på ute i landet bryr man sig inte om. Därför vill man lägga ner fristående gymnasieskolor. Därför vill man inte ge vissa skolor på kristen grund statsbidrag. Och därför vill man inte ge andra pedagogiker en fullvärdig chans annat än som enstaka försöksprojekt under en provoperiod.

Herr talman! I praktiken är det inte skolorna som skall prövas. I stället är det elevernas, föräldrarnas och lärarnas val som skall prövas. För det mesta underkänns det. Därmed visar regeringen en bristande tolerans mot andra människors värderingar, engagemang och idéer.

Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till reservation 14.

Anf. 136 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har vid ett flertal tillfällen försökt att fästa kammarens uppmärksamhet på invandrabarnens situation i skolan och i samhället i övrigt. Vi har tidigare talat om att invandrabarnen riskerar allvarliga störningar i språkutvecklingen, psykisk instabilitet och kluven identitetsutveckling. De riskerar att få sämre utgångsläge för utbildning, att få ärva sina föräldrars låga socio-ekonomiska ställning, och de riskerar att drabbas av arbetslöshet i långt större utsträckning än andra. Vi har talat om att den utslagning som invandrabarnen drabbas av i dag och som börjar redan i förskoleåldern försiggår med ökad intensitet.

Nr 117

Onsdagen den
4 april 1984

*Anslag till
grundskolor,
m. m.*

Onsdagen den
4 april 1984

Anslag till
grundskolor,
m. m.

Vi är övertygade om att om dessa förhållanden tillåts fortsätta, kommer det att få mycket allvarliga följder inte bara för de drabbade invandrarbarnen, utan också för den fortsatta samhällsutvecklingen.

Det tycks vara oerhört svårt att sprida insikten om att invandrarbarnen är lika beroende av sitt språk som de svenska barnen och att språket, modersmålet, är en förutsättning för invandrarbarnens identitetsutveckling. Denna identitet består av medvetenheten om att höra samman med andra människor, att se sina livserfarenheter inramade av och ingående i en kollektiv historia, insikten om att ens liv har sammanhang med sådant som har hänt tidigare, att man är bärare av en grupps språk och kultur och har kunskaper om gruppens villkor och att just de villkor som gäller för gruppen och utgör ramarna för gruppens situation i samhället och gruppens framtida utveckling också bestämmer ens egna personliga utvecklingsmöjligheter. På den medvetenheten grundar sig självtilliten, känslan av egenvärde, lusten att pröva den egna förmågan, som bärare av gruppens samlade kunskaper och erfarenheter, att föra vidare, utveckla och förbättra dessa, styrkt av den samlade kraft som gruppen har. Medvetenheten består också i vetskapen om att en del av de egna problemen och svårigheterna inte är personliga utan härstammar ur de villkor som hela gruppen lever under.

Att de borgerliga regeringarna inte kunnat inse modersmålets betydelse för invandrarbarnen, dess samband med gruppidentiteten och dess klassmässiga aspekter är i och för sig inte förvånande. Det är snarare en logisk följd av den ideologiska grundinställning som borgerligheten har och som återspeglas i den skolpolitik de allmänt bedriver. Det är en politik som syftar till att utplåna barnens grupp känsla och klassstillhörighet, omvandla barnen till enskilda individer utan samband med de reella klassförhållandena i dagens samhälle och omvandla de klassorättvisor som återspeglas i barnens situation i skolan till individuella problem. Följdriktigt föreslår exempelvis moderata samlingspartiet i sin reservation en minskning av anslaget till modersmålsundervisning med 85 milj. kr., som ett ytterligare bevis för ointresse och bristande engagemang vad gäller invandrarbarnens situation.

Men det är förvånande att man nödgas konstatera, att socialdemokraterna sluter upp bakom delar av de borgerliga partiernas politik på detta område och därmed medverkar till den alarmerande situation invandrarbarnen befinner sig i i dag.

Herr talman! Ingen ifrågasätter modersmålsundervisningen för de svenska barnen. Alla är medvetna om dess avgörande betydelse. Det är en självklarhet att svenskundervisningen skall vara obligatorisk för svenska barn. Inga avsteg från detta kan tillåtas, eftersom det skulle uppfattas som ett grovt åsidosättande av barnets intressen och rättigheter. Men det tycks vara oerhört svårt att sprida insikt om att samma förhållande gäller för invandrarbarnen.

Det man gör genom att år efter år avslå vpk:s krav att utvidga modersmålsundervisningen och göra den obligatorisk för invandrarbarnen är att förneka dessa barns rätt till en skolgång som fyller deras behov av undervisning.

Som argument för att tillbakavisa alla krav på en obligatorisk modersmåls-

undervisning har tidigare anförts att den kommer i strid med valfrihetsmålet. Man säger att valfrihetsmålet innebär valfrihet för språkliga minoriteter att själva välja i vilken grad de vill behålla och utveckla sin ursprungliga kulturella identitet, inkl. sitt språk.

Till detta vill vpk anföra, att det för den verkliga valfriheten måste finnas vissa objektiva förutsättningar för den enskildes fria val. Valfriheten blir en demokratisk rättighet bara under förutsättning av att det finns verkliga möjligheter att välja mellan olika alternativ. Friheten för invandrarbarnen att välja i vilken utsträckning de vill behålla och utveckla sin ursprungliga kulturella identitet blir reell bara med den nödvändiga förutsättning som ligger i att ha ett utvecklat modersmål.

Förvägras man rätten till sitt språk, förvägras man också möjligheten att välja. Den valfrihet man här talar om blir till ett tvång, som för in invandrarbarnen i förhållanden, som vi redan har berört och vars yttersta konsekvens är social utslagning. Därför hävdar vpk att modersmålsundervisningen skall göras obligatorisk för invandrareleverna. Undervisningen skall bedrivas i enspråkiga klasser så långt detta är möjligt. Där detta inte är möjligt på grund av bristande elevunderlag skall invandrarelever garanteras minst fem timmars modersmålsundervisning i veckan. Dessutom bör begreppet hemspråk bytas ut mot modersmål.

Målsättningen bör vara den aktiva tvåspråkigheten, och svenskundervisningens omfattning i de enspråkiga klasserna bör anpassas därefter.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation nr 13.

Anf. 137 GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Georg Andersson och jag har i denna debatt delat upp utskottets betänkande mellan oss. Georg Andersson har tidigare haft en mycket skarp principiell vidräkning med den moderata skolpolitiken, så för min del är det nu lätt att inskränka mig till att i korthet kommentera de reservationer som ännu inte har berörts från utskottsmajoritetens sida.

Jag skall först ta upp de diskussioner som förs omkring den s. k. prao-besparingen, dvs. den besparing inom den praktiska arbetslivsorienteringen som riksdagen genomförde i fjol. Vpk vill återföra denna besparing och satsa 128 milj. kr. för att verksamheten skall bedrivas på samma sätt som tidigare. Centern vill på detta område göra en utvärdering och se vilka besparingseffekter som har uppnåtts.

Utskottet avstyrker de två reservationerna. Vpk-reservationen avstyrks med argumentationen att vi inte har de 128 miljoner som behövs. Centerreservationen avstyrks av det skälet att vi bedömer det så att den statliga skoladministrationen i sitt åliggande har att följa den typ av förändringar som prao-besparingen innebar. Att riksdagen skulle ge ett uppdrag som myndigheter redan har vore att slå in öppna dörrar. Denna typ av centerpartistisk reservation är egentligen ett uttryck för en centralistisk hållning – att ständigt komma tillbaka med detaljanmärkning till myndigheter som redan förut har fått sig en arbetsuppgift förelagd av riksdagen.

Jag yrkar alltså avslag på reservationerna 2 och 3.

*Anslag till
grundskolor,
m. m.*

Onsdagen den
4 april 1984

*Anslag till
grundskolor,
m. m.*

I reservationerna 5, 6 och 7 tas den samlade skoldagen upp. Det är tre borgerliga reservationer som inbördes är djupt olika – det säger också en del om det borgerliga alternativet. Moderaterna vill ta bort statsbidraget, vilket är en besparing på ungefär 30 milj. kr. Centern vill föra statsbidraget till förstärkningsresursen för att användas till vikariesurser i grundskolan men ta bort det från den samlade skoldagen. Folkpartiet vill dra ner statsbidraget med 5 milj. kr. och använda de pengarna för att garantera de mindre skolenheterna.

Vi avvisar från utskottsmajoritetens sida dessa tre reservationer. Vi gör det därför att vi tycker att den samlade skoldagen är en riktig tanke och att de aktiviteter som bedrivs före och efter de timplanebundna verksamheterna under skoldagen också är värda sitt stöd. Detta kom till klart uttryck i SIA-utredningen och den proposition som följde på utredningen, och vi menar att de skrivningar som då var aktuella är giltiga också i dag och har bärkraft.

Därför yrkar vi avslag på dessa tre borgerliga reservationer.

Man skulle naturligtvis också gärna vilja ha en ytterligare förklaring från folkpartiets sida till hur dessa 5 miljoner skall räcka för att garantera mindre skolenheter över hela landet. Men eftersom timmen är sen skall jag inte närmare gå in på den debatten, utan bara konstatera att detta självfallet är en demonstration från folkpartiets sida.

Vi har vidare några reservationer beträffande hemspråksundervisningen. Det är återigen tre reservationer. I en moderat reservation vill man kraftigt spara inom området, ta bort möjligheterna till hemspråksundervisning på högstadiet och skärpa reglerna för vilka som skall komma i åtnjutande av hemspråksundervisning. På det sättet räknar man med att spara upp till 5 milj. kr. Centern vill spara 20 milj. kr. genom att skärpa reglerna för vilka som skall ha rätt till hemspråksundervisning. Vpk går på den andra linjen och vill ytterligare bygga ut verksamheten och bevilja fler lärarveckotimmar, som den tekniska termen är, dvs. öka resurserna för hemspråksundervisningen.

Från utskottsmajoritetens sida säger vi att detta är ett stort och viktigt område som vi har diskuterat flera gånger förut här i kammaren. En utredning har arbetat med frågan. Det är Birgitta Ulvhammars utredning, språk- och kulturarvsutredningen. Den remissbehandlas f. n., och de remissynpunkterna lär tillsammans med utredningen så småningom bli underlag för en proposition. I avvaktan på det föreslår utskottet att reservationerna avslås.

Sedan har vi en moderat reservation som handlar om insatserna på lågstadiet. Den reservationen yrkar vi också bestämt avslag på. Där vill moderaterna ta bort den satsning som regeringen i fjol inledde på lågstadiets område. Det var efter larmrapporter framför allt från Sveriges lärarförbund om oro och svårigheter med arbetssituationen på lågstadiet som regeringen tog ett initiativ och satte i gång den här typen av utvecklingsarbete. Det har fått ett mycket gott mottagande ute i landet, och vi som arbetar på regional och kommunal nivå har sett den väldiga entusiasm som arbetet mötts av. Det har utvecklats en försöksverksamhet i så gott som samtliga av landets

Onsdagen den
4 april 1984Anslag till
grundskolor,
m. m.Goran
Persson

kommuner. Det har gällt årskurslös undervisning på lågstadiet, en fördjupad och utvecklad samverkan med förskolan, fortbildning av olika personalgrupper, olika typer av kulturinslag m. m. Detta anser utskottsmajoriteten är värdefullt, och vi vill inte på något sätt medverka till att denna försöksverksamhet tas bort. Därför yrkar vi bestämt avslag på den moderata reservationen.

I betänkandet finns dessutom ett kortare avsnitt om skolpliktsåldern. Det är föränlett av ett par motioner, dels en folkpartistisk partimotion, dels en moderat partimotion. Det finns ingen reservation till utskottsbetänkandet på den här punkten, men det finns ett särskilt yttrande från folkpartiets sida. Jag vill i detta sammanhang litet stillsamt erinra om att det pågår ett utredningsarbete på detta område. Det är den s. k. förskola-skola-kommittén, som har till arbetsuppgift att göra en förutsättningslös bedömning av för- och nackdelar med en sänkt skolpliktsålder. Det kanske också finns anledning att erinra om att det redan i dag finns en verksamhet för landets sexåringar. När man följer debatten får man intryck av att man på något sätt skulle utvidga verksamheten genom att sänka skolpliktsåldern till sex år. Men då glömmar man bort att vi har en allmän förskola i det här landet som når över 95 % av våra sexåringar. Det kanske finns anledning att stryka under detta.

Jag tycker också att det finns anledning att säga att det i dag i denna verksamhet pågår ett intensivt pedagogiskt utvecklingsarbete. Det gäller hela förskoleverksamheten. Det tar sig också uttryck i bl. a. det pedagogiska program som socialstyrelsen nyligen har lagt fram. Det kan säkert fördjupas, skärpas och ytterligare stramas upp en hel del, men det vittnar om den medvetenhet som finns inom förskoleverksamheten om vikten av en fastare struktur inom den verksamhet som bedrivs. Det är också ett gensvar på det krav som riksdagen för några år sedan ställde efter en socialdemokratisk partimotion om just en sådan utveckling inom förskolans verksamhet.

Jag ville peka på dessa saker, eftersom de ofta försvinner i debatten. Det finns anledning att komma ihåg det när man diskuterar skolpliktsålder. Vi får väl anledning att återkomma till denna debatt vid fler tillfällen, längre fram. Jag skall därför inte nu gå in djupare på dessa frågor utan jag nöjer mig med att än en gång yrka avslag på de reservationer jag har berört. Precis som Georg Andersson vill jag också yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 138 INGELA ÅNDERSSON (vpk):

Herr talman! Den nioåriga grundskolan är och bör även i fortsättningen vara en rättighet för alla barn och ungdomar, men denna rättighet får inte vara av bara formellt slag, utan den måste också innebära att alla elever, oavsett var de bor eller vilka föräldrar de har, ges samma rättigheter till en bra utbildning. Så är inte fallet i dag. Vi vet alla vilka stora skillnader som finns mellan olika kommuner när det gäller resurser till skolan. Det kan gälla skillnader i tillgången på läromedel och andra pedagogiska hjälpmedel, resurslärarnas antal, antalet utbildade lärare i en kommun osv.

Det måste vara ett ansvar för regering och riksdag att garantera en

Onsdagen den
4 april 1984

*Anslag till
grundskolor,
m. m.*

grundläggande utbildningsstandard och en jämn resursfördelning. Ett steg i helt fel riktning var beslutet att dra in 161 milj. kr. i statsanslag för tillsättandet av vikarier den första dagen av en lärares frånvaro. Kommunerna skall nu själva bestämma om de vill anställa vikarier eller om skolorna skall tvingas använda diverse nödlösningar. Det kan vara intressant att spekulera över hur dessa nödlösningar skall se ut. Skall speciallärare eller hemspråklärare sättas in och därigenom lämna sina egna elever i sticket? Skall vaktmästare släppa sina sysslor för att titta till klassen, eller skall någon av klasslärarna ta hand om två klasser?

Ingen av dessa lösningar verkar speciellt vettig eller pedagogiskt försvarbar, och man måste konstatera att det snarare blir fråga om viss tillsyn än om pedagogisk undervisning. Naturligtvis kan klassen också komma att lämnas helt ensam långa stunder under dagen. Hur man i de olika kommunerna löser problemen med lärarfrånvaron den första dagen blir naturligtvis beroende av den enskilda kommunens ekonomi och prioriteringar.

I Lärartidningen kunde man för ett par veckor sedan läsa om de konflikter mellan lärare och skolstyrelse som uppstått i Norrköping på grund av riksdagsbeslutet i fråga. Lärarna i Norrköping kräver att kommunen skall skjuta till pengar för att sjukvikarier skall kunna anställas, eftersom man inte tror på lösningar inom skolans ram. Kommunen säger nej, och protesterna från lärarnas sida kommer säkerligen att fortsätta och även sprida sig till föräldrar och elever – precis som fallet var när de lärarlösa lektionerna infördes på gymnasiet.

Herr talman! Beslutet om att dra in de 161 miljonerna och överlåta på kommunerna att själva lösa vikariefrågan innebar att riksdagen uttalade att vikarie för den första dagen inte är nödvändig. Det innebar också att lärarlösa lektioner på grundskolan kan införas med riksdagens goda minne.

Från vänsterpartiet kommunisternas sida måste vi ställa oss frågan om det är socialdemokraternas mening att lärarlösa lektioner är förkastliga på gymnasiet och där bör betraktas som pedagogiska äventyr, medan samma fenomen är godtagbart i grundskolan.

Åtstramningspolitiken från regeringen gentemot kommunerna innebär på skolans område att man ytterligare försvårar för fattiga kommuner och för skolor som redan i dag brottas med stora problem för att kunna ge sina elever en fullgod utbildning.

Från vpk:s sida har vi sagt att de pengar som hålls inne av staten för tillsättandet av vikarier måste utbetalas till kommunerna, och vi hoppas att riksdagen vill ompröva sitt tidigare beslut. Lärarlösa lektioner hör inte hemma vare sig på grundskolan eller på gymnasieskolan.

Jag vill härmed yrka bifall till reservation 10 av Björn Samuelson.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 och 3 (parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp för översynen av grundskolans statsbidragssystem)

Utskottets hemställan bifölls med 248 röster mot 44 för reservation 1 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson.

Mom. 4 (besparingen inom den praktiska arbetslivsorienteringen)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 16 för reservation 2 av Björn Samuelson.

Mom. 5 (utvärdering av effekterna av besparingen inom den praktiska arbetslivsorienteringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (antalet veckotimmar för basresurserna avseende tillvalet i årskurs 9)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 74 för reservation 4 av Per Unckel m. fl.

Mom. 8 (bidraget till fria aktiviteter under den samlade skoldagen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 5 av Per Unckel m. fl.,
dels reservation 6 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson,
dels reservation 7 av Linnea Hörlén,
bifölls med acklamation.

Mom. 10 (resurser för lärarvikarier)

Först biträdde reservation 9 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson med 47 röster mot 16 för reservation 10 av Björn Samuelson. 231 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 233 röster mot 45 för reservation 9 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson. 16 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 12 (hemspråksundervisningen)

Först biträdde reservation 12 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson med 51 röster mot 15 för reservation 13 av Björn Samuelson. 225 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 11 av Per Unckel m. fl. – som ställdes mot reservation 12 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson – genom uppresning.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Per Unckel m. fl. – genom uppresning.

Mom. 15 (statsbidrag till fristående skolor)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 131 för reservation 14 av Kerstin Göthberg m. fl.

Mom. 17 (besparingen på bidraget till lokal skolutveckling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (lokalt utvecklingsarbete på lågstadiet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (ett särskilt bidrag för anskaffning av datorutrustning m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 24 och 25 (medelsberäkningen under Särskilda åtgärder på skolområdet m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (svenska)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 23 av Per Unckel m. fl.,
dels reservation 22 av Linnea Hörlén,
bifölls med acklamation.

Mom. 28 (regler för tillvalskurser)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 24 av Per Unckel m. fl.,
dels reservation 25 av Linnea Hörlén,
bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

22 § Kammaren åtskildes kl. 23.52.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert